

Andy Durgan

Marxism, krig och revolution: Trotskij och POUM

Den spanska revolutionen markerade slutet på en tidsperiod som inleddes med den ryska revolutionen 1917. Omfattningen av och komplexiteten i de samhällsexperiment som ägde rum under det spanska inbördeskrigets inledande månader var till och med större än i Ryssland 19 år tidigare. Den spanska republikens nederlag utgjorde ett massivt slag mot den internationella arbetarrörelsen, ett nederlag som måste ses i ljuset av fascismens och stalinismens uppgång i världsskala och att det hopp om mänsklighetens frigörelse som hade tänts genom händelserna i Ryssland 1917 nu åter hade släckts. Lärdomarna och erfarenheterna av den ryska revolutionen löpte som en röd tråd genom Leo Trotskijs skrifter, som från sin exil, hånad och förtalad av sina kapitalistiska och stalinistiska fiender, desperat försökte reorganisera den revolutionära marxismens skingrade styrkor.

För Trotskij var betydelsen av händelserna i Spanien 1936 uppenbar: för första gången sedan Kina i mitten av 20-talet fanns en verklig möjlighet till en segerrik socialistisk revolution. I stora delar av Spanien svarade arbetarna och bönderna på den militära resningen genom att ta över fabriker och land och organisera sina egna miliser. Men parallellt med en myriad av lokala revolutionära kommittéer fortsatte republikens institutioner att fungera. Denna situation med verklig dubbelmakt kunde inte fortgå. För stalinisterna och deras socialdemokratiska och liberala allierade stod kampen i Spanien mellan demokrati och fascism. För den revolutionära vänstern, Trotskij inräknad, kunde inte kriget mot fascismen skiljas från kampen för socialismen. Konsekvenserna av en seger för den spanska revolutionen var enorma – och inte bara för spanska arbetare och bönder. Isoleringen av den första arbetarstaten, Sovjetunionen, skulle brytas och i och med detta, trodde Trotskij, stalinismens dödliga grepp över den internationella kommunistiska rörelsen. Genom den spanska revolutionens nederlag stärktes fascismen och världen störtades ut i kriget.

Sovjetregeringens inblandning i det spanska inbördeskriget var den första i sitt slag utanför Sovjetunionens gränser. Trotskij hade tidigare definierat stalinismen som ”byråkratisk centralism”, men händelserna i Spanien ”innebar”, argumenterade han i slutet av 1937, ”att stalinismens kontrarevolutionära karaktär på den internationella arenan slutligen befästes”.¹ Tre år efter att ha strypt den spanska revolutionen eliminerade stalinisterna slutligen sin envisaste motståndare, Trotskij. Hans baneman, Ramón Mercader, var medlem i det stalinistiska förenade socialistpartiet i Katalonien (*Partit Socialista Unificat de Catalunya – PSUC*) och hade tidigare lärt sig sin dödliga vandel i kampen mot sina revolutionära landsmän.

Trotskijs texter om Spanien täcker många grundläggande frågor för marxister. Arbetarmaktens natur, anarkismens, stalinismens och folkfrontens roll, förhållandet mellan krig och revolution, fascismens natur och den nationella frågan och jordfrågan åskådliggjordes alla tydligt genom den spanska erfarenheten.² För Trotskij handlade emellertid den viktigaste lärdomen av den spanska revolutionen om behovet av ett revolutionärt parti. Därför var det inte förvånande att mycket av vad han skrev under och efter inbördeskriget gällde de misstag

¹ LD Trotsky. ”The Lessons of Spain: The Last Warning”, 17 december 1937, *The Spanish Revolution*, New York, 1973, s 311. [artikeln i svensk översättning: [Lärdomar av Spanien - den sista varningen](#)]

² Mellan 1930 och 1940 skrev Trotskij åtminstone 39 artiklar och 66 brev, av vilka de flesta publicerades då, som rör händelser i Spanien. Den mest kompletta samlingen av dessa återfinns i: Trotskij, *La Revolución Española*, två volymer, Barcelona 1977, redigerad av Pierre Broué. För en sammanfattning av Trotskijs syn på händelserna i Spanien se: P Broué, *Trotsky*, Paris 1988, s 883-94, och T Cliff, *The Darker the Night the Brighter the Star*, London 1993, s 235-90. Den gängse trotskistiska synen på inbördeskriget och revolutionen i Spanien kan hittas i F Morrow, *Spanien 1931-1937 Revolution och kontrarevolution*, Bokförlaget Röda Rummet, Stockholm 1976 [på marxistarkivet: [Spanien 1931-1937](#)] [Sidhänvisningar gäller i fortsättningen engelska upplagan].

som begicks av dem som ansåg sig som revolutionära marxister. Följaktligen granskades det antistalinistiska marxistiska förenade arbetarpartiets (*Partido Obrero de Unificación Marxista – POUM*) strategi, taktik och allmänna politik ständigt av Trotskij. Han ansåg att POUM genom sina misstag bar ”ett enormt ansvar för den spanska tragedin”^{3, 4}.

Grundandet av POUM

Störtandet av Primo de Riveras militärdiktatur i januari 1930 och det därpå följande fördrivandet av kungen 15 månader senare skulle markera inledningen av en period av intensiv klasskamp i Spanien, som 1936 kulminerade i inbördeskrig. Trots att Trotskij betraktade händelseutvecklingen på långt avstånd förstod han snabbt vad som hände, och inom kort både analyserade han läget i Spanien och försökte ge råd åt sina meningsfränder. Men i slutet av 1931 drog händelser på andra håll, särskilt i Tyskland, alltmer till sig hans uppmärksamhet, och han skrev mindre ofta om Spanien. Han skulle inte komma att skriva systematiskt i ämnet igen förrän 1937, och kommenterade alltså endast i förbigående, om alls, sådana avgörande händelser under åren som ledde fram till inbördeskriget, som radikaliseringen av Socialistpartiet, vad högerens valseger 1933 betydde, bildandet av Arbetaralliansen (*Alianza Obrera*) och dess karaktär, de anarko-syndikalistiska resningarna i januari och december 1933, den revolutionära rörelsen från oktober 1934, splittringarna i den anarko-syndikalistiska nationella arbetarkonfederationen (*Confederación Nacional del Trabajo – CNT*) och bonderörelsens karaktär.

Den trotskistiska gruppen i Spanien (*Izquierda Comunista de España – ICE*) var trots att den var mindre än sina stalinistiska rivaler, för att inte tala om de massiva socialistiska och anarko-syndikalistiska rörelserna, en av de mest betydande sektionerna i den Internationella Vänsteroppositionen, och hade många av den spanska kommunismens mest kapabla krafter i sina led. Relationerna mellan ICE och Trotskij var aldrig särskilt goda, vilket tidigast speglades i hans brevväxling mellan 1930 och 1932 med den spanska gruppens viktigaste ledare, Andreu Nin.⁵ Trotskij anklagade Nin för att inte besvara hans frågor kring utvecklingen i Spanien och för att slösa bort sin tid med att försöka påverka det ”höger”-kommunistiska arbetar- och bondeblocket (*Bloc Obrer i Camperol – BOC*). BOC bildades i mars 1931 genom samgående mellan den tidigare katalanska federationen (*Federación Comunista Catalano-Balear – FCCB*) inom det spanska kommunistpartiet och det oberoende katalanska kommunistpartiet (*Partit Comunista Català*). Den förenade organisationen behöll namnet FCCB fram till 1932 när den blev Iberiska Kommunistfederationen (FCI). FCCB hade brutit med det spanska kommunistpartiet (*Partido Comunista de España – PCE*) på grund av dess byråkratiska metoder och dess ultravänsteristiska analys av händelserna i Spanien. Det Katalanska kommunistpartiet hade grundats 1928 av unga aktivister, varav några med en vänsternationallistisk bakgrund, som imponerats av Sovjetunionens sätt att ”lösa” den nationella frågan men

³ LD Trotsky, ”The Culpability of Left Centrism”, 10 mars 1939, *The Spanish Revolution*, op.cit., s 344.

⁴ För en mer detaljerad redogörelse för relationerna mellan de spanska trotskisterna och den Internationella Vänsteroppositionen före inbördeskriget och bakgrunden till bildandet av POUM, se A Durgan, ”The Spanish Trotskyists and the Foundation of the POUM”, *Revolutionary History*, Vol 4, nr 1/2, London 1992, s 11-53; också i *Cahiers Léon Trotsky*, nr 50, Grenoble, maj 1933, s 15-56 [svensk översättning på marxistarkivet: [De spanska trotskisterna och grundandet av POUM](#)]. Se också Pelai Pagès, *El movimiento trotskista en España (1930–1935)*, Barcelona 1978.

⁵ Andreu Nin, lärare och journalist, gick in i politiken organiserat vid nitton års ålder år 1911 som katalansk vänsternationalist, men två år senare, missnöjd med nationalismen, blev han medlem i Spanska socialistpartiet. Inspirerad av den ryska revolutionen gick han 1918 med i CNT. Han hade definitivt vunnits för kommunismen efter att ha rest till Moskva 1921, från början för att delta i Röda Fackföreningsinternationalens (RFI) grundningskongress. Han blev vice generalsekreterare i RFI, gick med i vänsteroppositionen 1926, och utvisades slutligen från Sovjetunionen 1930. Utdrag ur Nin:s brevväxling med Trotskij publicerades ursprungligen i Vänsteroppositionens *International Bulletin* i mars 1933, och återfinns också i Trotsky, *The Spanish Revolution*, s 370-400.

som inte alls var imponerade av PCE. Blocket var tänkt att fungera som en satellitorganisation till den nu utökade federationen, men i praktiken blev de båda organisationerna snart en enda. Nin förespråkade från början att trotskisterna skulle arbeta i alla kommunistiska fraktioner och inte endast i PCE, vilket innebar den oliktankande Madridavdelningen, som hade brutit med partiet under sommaren 1930, liksom FCCB/BOC som hade 700 medlemmar vid sitt grundande i mars 1931, jämfört med ett dussintal PCE-lojala i Katalonien. Nin var övertygad om att han skulle kunna påverka Mauríns organisation, och inledningsvis verkade så också bli fallet. Han inte bara medverkade i Blockets press, utan skrev i början av 1931 dess första Politiska teser, vilka skiljde sig obetydligt från Trotskijs inställning till den uppseglande revolutionen.⁶ Men Nins optimism var inte befogad och när halva året hade gått hade han blivit utesluten från BOC på grund av sin trotskism, vilket Trotskij faktiskt hade varnat för skulle bli fallet så snart han öppet började argumentera för Vänsteroppositionens linje. Under tiden hade Madridavdelningen fallit ihop och återinträtt i PCE.

De spanska trotskisterna angrep nu systematiskt BOC:s ”förvirrade” politik: dess krav att CNT skulle ”ta makten” i september 1931, dess tydliga försvar för separatism och skapandet av ”nationella rörelser” i regioner där det fanns en obetydlig nationell medvetenhet, dess röriga organisationsstruktur och dess inledande vägran att ta någon ställning i förhållande till situationen i den internationella kommunistiska rörelsen. ”Det kanske inte skulle vara möjligt”, skrev en av ICE:s ledare i april 1932, ”att inom dagens arbetarrörelse finna en organisation så handikappad av ohälsosam opportunistik som den som den katalanska Federationen lider av”.⁷ BOC avfärdade i sin tur trotskisterna som en splittrande och obetydlig sekt dömd att befinna sig i arbetarrörelsens utkanter, varifrån de ”blint följer de ställningstaganden som Trotskij överlämnat”. De var ”stalinismens spegelbild” vars ”mekaniska centralistiska metoder” de hade kopierat.⁸

Oenigheten mellan Nin och Trotskij förvärrades snart ytterligare på grund av den ofullständiga information som nådde den ansatte och landsförvisade tidigare bolsjevikledaren.⁹ Detta var särskilt tydligt vad gäller ICE:s påstådda stöd för de oliktankande Landau- och Rosmer-grupperna och det olyckliga ”Lacroix-fallet”. ICE förnekade om och om igen något som helst politiskt stöd till Landau eller Rosmer, men ansåg att båda hade rätt att lägga fram sin syn inom den internationella organisationen.¹⁰ Trotskij och vänsteroppositionens Internationella Sekretariat (IS) hade verkat backa upp ICE:s förre generalsekreterare, Henri Lacroix, i dennes obskyra kamp mot Nin. Lacroix ledde en liten fraktion som stödde den internationella trotskistiska ledningen i dess kritik av ICE:s ledning alltifrån dess namnbyte (från ”kommunistisk opposition” till Kommunistisk Vänster i mars 1932) till ”dess brist på ett konkret program för den spanska revolutionen”. ICE-ledningen å sin sida beskrev Lacroix’s motiv som mer personliga än politiska. Dessa anklagelser föreföll välgrundade när Lacroix uteslöts från ICE i juni 1933 efter förskingring av partimedel. Utan framgång försökte han sedan vinna åter-

⁶ *La Batalla*, 12 februari 1931, detta kan jämföras med Trotskijs pamflett *The Revolution in Spain*, 24 januari 1931. Se Trotsky, *The Spanish Revolution*, s 67-89. [svensk översättning: [Revolutionen i Spanien och kommunisternas uppgifter](#).]

⁷ L Fersen, ”Acerca del congreso de la FCCB”, *Comunismo*, april 1932.

⁸ Kring tiden för Nin:s brytning med FCCB och uteslutningen av en liten grupp av hans medarbetare för att de bildat en fraktion, fanns en rad antitrotskistiska artiklar i BOC-pressen. Se *La Batalla*, 9, 16 och 23 juli, 20 augusti, 17 och 24 september och 29 oktober 1931.

⁹ Innan Trotskij kom till Mexico i början av 1937 hade han inte ens en sekreterare för att översätta åt honom från spanska.

¹⁰ ICE förnekade gång på gång att de gav något politiskt stöd till någon av grupperna, men ansåg att de hade rätt att lägga fram sin åsikt inom den internationella organisationen. De franska och tyska sektionerna kritiserade i sin tur ICE:s åsikter (Durgan, ”The Spanish Trotskyists and the Foundation of the POUM”, *Revolutionary History*, Vol 4, nr 1/2, London 1992, s 21-22 [svensk översättning: [De spanska trotskisterna och grundandet av POUM](#)]; Pagès s 30-32. De problem som uppstod på grund av att Trotskij insisterade på att alla sektioner skulle delta i alla de övrigas debatter diskuteras i Cliff, s 300-01.

inträde i kommunistpartiet, för vilket han beskrev trotskism som ”kontrarevolutionär”. I september 1933 gick han med i PSOE [Partido Socialista Obrero Español, spanska socialistpartiet] och fördömde offentligt hela sitt kommunistiska förflutna.¹¹ IS fördömde nu Lacroix för hans ”våldsamma och illvilliga kamp ... mot Internationella vänsteroppositionen och ett antal ledande kamrater”, och beskrev honom som att ”hela tiden ha varit ett främmande element bland bolsjevik-leninisterna, främmande för deras tankar och metoder”.¹² Trots den internationella organisationens senkomna medgivande av Lacroix’s splittrande roll hade dess tidigare stöd för honom allvarligt underminerat dess redan spända relationer med ICE-ledningen. Men all skuld kunde inte läggas på IS och den belägrade Trotskij. ICE gjorde mycket lite för att överbrygga de växande spänningarna med den internationella ledningen.

ICE:s avvisande av den ”franska vändningen”, när Trotskij uppmanade sina anhängare att gå in i socialistpartierna och påverka deras växande vänsterflyglar, var ett viktigt steg i riktning mot den spanska gruppens fullständiga brytning med Internationella vänsteroppositionen. ”Entrism”-taktiken verkade särskilt tillämplig i Spanien, där Socialistpartiet hade gjort en skarp vänstergir efter 1933. Ledningen för det radikala Socialistisk Ungdom (FJS) sympatiserade öppet med trotskismen och BOC. I september 1934 reste FJS-ledningen, inklusive sin generalsekreterare Santiago Carrillo, till Barcelona för att försöka övertala BOC:s ungdomssektion att gå samman med dem. Trots erbjudandet från Socialisterna att BOC-ungdomarna skulle få utgöra ledarskapet för en eventuell enad organisation i Katalonien, tillbakavisade de erbjudandet eftersom det skulle innebära att blocket förlorade sin ungdomssektion till Socialistpartiet. Fastän ICE erkände betydelsen av utvecklingen inom Socialistpartiet vägrade man att gå in i det eftersom man var rädd att förlora sitt politiska och organisatoriska oberoende. De spanska trotskisterna argumenterade istället för att det skulle vara mer ändamålsenligt för dem att stanna utanför, och på så vis inte bara utgöra en tydlig attraktionspol för revolutionärer inom socialistpartiet, utan också för den starka anarko-syndikalistiska rörelsens medlemmar.

Samgåendet i september 1935 mellan ICE och BOC som ledde till bildandet av POUM, ställde den internationella trotskistiska organisationer utan en spansk sektion och kunde förefalla förvånande efter de två organisationernas tidigare förbittrade relationer. Men i slutet av 1934 hade både det allmänna politiska klimatet och de båda organisationernas inriktning förändrats tillräckligt för att de skulle kunna arbeta ganska tätt tillsammans. Skapandet av Arbetaralliansen i början av 1934, där BOC, ICE, socialisterna, syndikalister (*Trentistas*)¹³ och andra arbetarorganisationer ingick hade öppnat vägen för detta samarbete. Händelserna i oktober 1934, med nederlaget för den revolutionära generalstrejken som var en protest mot högerextremisternas inträde i regeringen, ledde till ytterligare krav på enhet inom arbetarrörelsen. ICE, som inte lyckats bryta sig ur sin allmänna isolering, var särskilt mottagligt för ett sådant tryck. Dess medlemstal hade vuxit till kanske 800, av vilka nära hälften var bönder från området kring Llerena i Extremadura. På andra håll hade det några få grupper med minimalt

¹¹ ”Henri Lacroix” (Francisco García Lavid) var en av de ursprungliga medlemmarna både i kommunistpartiet i början av 20-talet och den spanska oppositionen i februari 1930. Hans brevväxling med PCE-ledningen från 14 och 15 juli 1933 finns i partiarkivet i Madrid; hans avsägelser från kommunismen i *El Socialista* den 29 september 1933. Den belgiske trotskisten Georges Vereeken gör vad han kan för att visa att Lacroix var GPU-agent (Vereeken, *The GPU in the Trotskyist Movement*, London 1976, s 48-67). Men det faktum att PCE inte tillät honom att gå med igen verkar vederlägga detta påstående. Enligt Pierre Broué blev Lacroix lynchad av stalinistiska trupper vid slutet av inbördeskriget, när han försökte passera gränsen (Trotsky, *La Revolución Española*, vol 2, s 536).

¹² Vereeken, op cit, s 59-60.

¹³ *Trentistas* var oliktankande medlemmar från CNT som hade rest sig mot den FAI-dominerade ledningen för facken, och hade bildat ”CNT:s fackliga opposition”, som var stark i katalanska industricentra som Sabadell, Manresa och Badalona, liksom i Valenciaregionen. De flesta skulle komma att återgå till CNT mot slutet av inbördeskriget.

inflytande, särskilt i Madrid, Salamanca, Sevilla och vissa distrikt i norr.¹⁴ BOC, å sin sida, hade 4500 medlemmar, de flesta i Katalonien, jämfört med upp till 10000 i PCE. ICE-ledningen föreslog sålunda en sammanslagning med BOC i Katalonien och, i strid mot sitt tidigare motstånd mot "entrism", att man skulle gå in i Socialistpartiet i resten av Spanien. Men ICE:s basmedlemmar avvisade inträde i Socialistpartiet och föredrog istället att bygga upp det nya förenade partiet i hela landet. Medlemmarna gjorde detta ställningstagande på grundval av sina erfarenheter av arbete inom de socialistiska fackföreningarna, *Unión General de Trabajadores* (UGT), där byråkratin trots sin "vänsterism" hade kvävt all debatt, samt att trotskisterna nyligen uteslutits ur det franska socialistiska ungdomsförbundet och behovet av att kunna visa på ett öppet och oberoende alternativ för CNT-massorna.

ICE argumenterade att även om BOC ännu led brist på politisk klarhet, så hade det gjort sig av med sina värsta politiska snedsprång som tendensen till nationalism och pseudo-syndikalism, och hade utvecklats i riktning mot en antistalinistisk inställning i förhållande till den internationella kommunistiska rörelsen. I den nationella frågan försvarade BOC 1933 formellt samma inställning som ICE dvs krävde självbestämmande för de viktigaste nationella minoriteterna, och pratade inte längre om krav på separatism eller skapande av nationella rörelser där sådana inte ens existerade. ICE hade också modifierat sin syn på denna fråga och accepterade 1934 att Baskien var en förtryckt nation, en inställning som Trotskij själv redan hade givit uttryck för.¹⁵

Utvecklingen av Katalanska federationens politik i riktning mot en mera sammanhängande revolutionär marxistisk analys var tydligast i fråga om utvecklingen inom den internationella kommunistiska rörelsen. FCCB/BOC har ofta betecknats som bucharinister, både då och senare, huvudsakligen på grund av sin återhållsamma inställning mellan 1930 och 1932 när de vägrade välja sida i de debatter som delade kommunismen internationellt.¹⁶ Under inledningsfasen av sin öppna brytning med PCE var den Katalanska federationen ganska osjälvständig (eklektisk) i sin attityd gentemot den internationella kommunistiska rörelsen, och publicerade artiklar av olika kommunistledare, däribland både Trotskij och Stalin. Dess politik återspeglade också drag av Kominterns renlärighet: t ex fortsatte dess press att beteckna socialisterna som "socialfascister" fram till mitten av 1932, trots att man fördömde PCE:s ultravänsterism. Tanken på ett "arbetar- och bondeblock" hade anknytning till den period Bucharin hade inflytande i Kommunistiska internationalen, men medan Bucharin hade sett detta som en form av valallians, var FCCB:s version en basorganisation av sympatisörer. BOC:s obeslutsamhet i förhållande till den internationella rörelsen varade inte, och i februari 1932 talade BOC:s

¹⁴ Pagès, s 70-94. ICE var inte en till övervägande delen katalansk grupp som den ibland har utmålats, till exempel av Gerald Brenan, *The Spanish Labyrinth*, London 1978, s 223; och Heywood, *Marxism and the Failure of Organised Socialism in Spain 1879-1936*, Cambridge 1990, s 168.

¹⁵ Trotskij hade redan tidigt 1931 intagit denna ståndpunkt i sin pamflett *The Revolution in Spain*. Se Trotskij, *The Spanish Revolution*, s 78 [svenska: [Revolutionen i Spanien och kommunisternas uppgifter](#)]. ICE:s ståndpunkt, vilken innebar en avvikelse, återfinns i Arenillas, *The Basque Country: The National Question and the Socialist Revolution*, ILP, Leeds 1974.

¹⁶ För referenser till BOC:s "Bucharinism", se Bizcarrondo, *Octubre del 34*, Madrid 1977, s 60; Martin i Ramos, *Els Orígens del PSUC*, Barcelona 1977, s 48; Molas i hans förord till Monreal, *El pensamiento político de Joaquín Maurín*, Barcelona 1984, s 8; och Broué, *La Revolución Española*, Barcelona 1977, s 247. ICE beskyllde också BOC för att vara "bucharinistiskt", se *El Soviet*, 15 oktober 1931, och särskilt Lacroix, "De Brandler a Maurín. La fenecida Agrupación Comunista de Madrid", *El Soviet*, 12 maj 1932. Felix Morrow skrev att BOC:s "kader hade samarbetat med Stalin under perioden 1924-1928, då han skickade in Kinas kommunistparti i det borgerliga Goumindangs 'block av fyra klasser'; då han skapade 'bonde- och arbetarpartier', partier 'av två klasser' ... kort sagt, hela denna katastrofala tid hade de följt Stalins opportunistiska linje." (Morrow, s 103). Detta verkar vara en särskilt grundlös kritik med tanke på att den enda "kader" av betydelse i blocket vid denna tid var Maurín, och han satt i fängelse mellan 1924 och 1927, och det finns inga bevis på något specifikt "samarbete" från hans eller någon annan FCCB-medlems sida med Stalin i fråga om Kominterns Kinapolitik. Dessutom accepterade större delen, om inte alla kommunister, förutom Vänsteroppositionen, Kominterns linje vid denna tidpunkt.

ledare Joaquín Maurín¹⁷ om ”KI:s degenerering sedan Lenins död”, alltså innan Bucharins period av inflytande. Sex månader senare påtalade Maurín i en artikelserie Kominterns byråkratisering och förföljelsen av de oppositionella i Sovjetunionen. Rötterna till denna urartning, skrev han, låg i segern för teorin om ”socialism i ett land”, knuten lika mycket till Bucharin som till Stalin, som hade lett till att ”KI underordnades Sovjetstaten”.¹⁸ Trots Trotskijs fientlighet mot FCCB/BOC och dess polemik mot ICE redan före 1935, försvarade Blockets press hela tiden den förre bolsjevikledaren mot stalinistiskt förtal, och beskrev honom som ”Lenins bästa kamrat... oktoberrevolutionens man” och ”en av de mest briljanta hjärnorna inom världssocialismen”, och publicerade också hans artiklar i sin press.¹⁹ Trotskijs uppenbara omedvetenhet om denna utveckling av BOC:s politik (han nämnde den aldrig i sina skrifter) blev inte till hjälp för hans följande förståelse för POUM:s karaktär.

Den kommunistiska vänstern var övertygad om att stora delar av BOC:s medlemskader var öppna för den revolutionära marxismen, och att den enda verkliga skillnaden mellan POUM:s program och den internationella vänsteroppositionens gällde den senares maning att omedelbart starta uppbygget av en ny international. Även i denna fråga var de spanska trotskisterna övertygade om att det enade partiet till sist skulle vinnas över. ICE skrev till det internationella sekretariatet i juli 1935:

Fusionen kommer att genomföras på grundval av ett *gemensamt* utarbetat program, som är resultatet av diskussioner som har pågått i månader, och som innehåller *alla* våra grundläggande principer: bekräftelsen av den proletära revolutionens internationella karaktär; fördömandet av teorin om socialism i ett land och av proletariatets och bondeklassens demokratiska diktatur, försvar av Sovjetunionen, men med den ovillkorliga rätten att kritisera sovjetledningens alla fel; bekräftelse av Andra och Tredje internationalernas misslyckanden, och nödvändigheten att återuppbygga den internationella arbetarrörelsen på en ny grund.²⁰

Inledningsvis godkände IS att ICE inledde samtal med BOC i Katalonien, förutsatt att man gick in i PSOE i resten av landet. Men så snart det stod klart att de spanska trotskisterna hade ändrat inställning och istället planerade att bilda ett nytt enat parti i hela landet, så fördömde IS deras beslut på grund av risken att de skulle bli uppslukade av BOC, särskilt eftersom de hade avstått från att bilda en egen fraktion inom det nya partiet. ICE protesterade i sin tur mot ”den fundamentala bristen på förståelse för spanska förhållanden” som IS visade, och upprepade att den enda skiljelinjen gentemot BOC gällde förslaget att bilda en ny ”Fjärde” international.²¹ BOC var anslutet till Internationella Byrån för Revolutionär Socialistisk Enhet, vanligtvis känd som Londonbyrån, som innehöll ett antal små vänstersocialistiska och olikänkade kommunistiska partier, och som hade ”som mål att bilda en rekonstruerad International på en revolutionär socialistisk grund”.²² Trotskij hade beskrivit Londonbyrån som ”centristisk”, och de vacklande ställningstaganden som några av dess medlemmar gjorde under inbördeskriget skulle komma att bekräfta denna utveckling. ICE såg sitt arbete inom Byrån som likartat med andra trotskistiska grupper, som hade gått in i sina respektive

¹⁷ Joaquín Maurín, som var lärare, gick 1918 med i katalanska CNT och ledde dess lilla prokommunistiska fraktion som 1924 blev PCE:s katalanska federation. Hans skrifter, tillsammans med Nins och andra ICE-ledares, representerar utan jämförelse de mest seriösa teoretiska bidragen från spanska marxister under 20-talet och 30-talet.

¹⁸ *La Batalla*, 2 juni, 29 december 1932, 12 januari, 9 februari 1933.

¹⁹ *La Batalla*, 22 och 29 december 1932, 27 april, 26 oktober 1933. För en lista med artiklar av Trotskij i BOC-pressen, se A Durgan, ”Andreu Nin i la formación del POUM”, i V Alba (et al), *Andrés Nin i el socialisme*, Barcelona, 1998, s 68n.

²⁰ Brev från ICE:s nationella kommitté till Internationella sekretariatet, 21 juli 1935, *Boletín Interior de la ICE*, 1 augusti 1935, kursiv i originalet. För POUMs grundningsprogram, som skrevs gemensamt av Maurín och Nin, se POUM, *Qué es y qué quiere el Partido Obrero de Unificación Marxista*, Barcelona, 1936.

²¹ Brev från ICE:s nationella kommitté till Internationella sekretariatet, 21 juli 1935, *Boletín Interior de la ICE*, 1 augusti 1935.

²² *Revolutionary Socialist Bulletin*, januari 1936.

socialistpartier inom Andra Internationalen. Beträffande samgåendet med BOC framställde ICE detta som samma sak som de holländska och amerikanska trotskisterna hade gjort genom att gå in i partier som liknade POUM, nämligen RSAP och Workers Party.

Trots sitt inledande fördömande av ICE:s beslut att gå samman med BOC, samtyckte Internationella sekretariatet efter en försonande rapport från den delegat som sänts till Spanien sommaren 1935, Jean Rous. Den kommunistiska vänsterns försvinnande var, ansåg Rous, bara ”ett stadium på vägen mot uppbygget av det revolutionära partiet och den spanska sektionen av Fjärde Internationalen”. Trotskij slog fast, när han fick höra om bildandet av det nya partiet:

Det nya partiet har tillkännagivits. Vi noterar detta. I den utsträckning som det beror på internationella faktorer måste vi göra allt som är möjligt för att ge detta parti auktoritet och inflytande. Detta är möjligt endast via oförsonliga och konsekventa marxistiska metoder. Jag är beredd att följa denna väg, och jag är säker på att alla kamrater i Internationella Sekretariatet kommer att samarbeta kring allt som begärs av oss.²³

Ungefär sex månader senare, så snart POUM hade undertecknat Folkfronts-pakten och det vänsterinriktade Socialistisk Ungdom hade gått med på att gå samman med sin kommunistiska motsvarighet, var Trotskij betydligt mindre tolerant, och hävdade att de tidigare ICE-ledarna ”för alltid skulle bli stigmatiserade som brottslingar mot revolutionen” för att ha tillåtit ”de utmärkta Ungsocialisterna att gå över till stalinismen”. Uppgiften för de spanska anhängarna till Fjärde Internationalen var å ena sidan att gå in i PSOE och Socialistisk Ungdom och å andra sidan att ”helt och fullt inse POUM-ledningens uselhet... särskilt de tidigare vänsterkommunisternas”.²⁴

POUM och Folkfronten

POUM:s tydliga stöd för Folkfronten skulle komma att leda till en definitiv brytning mellan IS och f.d. ICE på en ”officiell” nivå. Det skulle också stå i centrum för Trotskijns kritik av POUM:s politik under inbördeskriget. POUM:s beslut att underteckna Vänsterns valpakt (senare känd som ”Folkfronten”) i januari 1936 bekräftade Trotskijns värsta farhågor vad gäller Nins och Mauríns politiska förvirring.

POUM:s första reaktion på Kominterns vändning i riktning mot folkfronten 1935 var att stämpla detta för att arbetarrörelsen underordnades småborgerligheten. Under de följande månaderna var partiets press full av attacker, i liknande ordalag som de Trotskij använde, mot tanken på en folkfront. I maj 1936 beskrev Maurín Kominterns ställningstagande som bevis på ”dess totala oförståelse” för fascismens natur, och hävdade att det bara skulle resultera i att hålla tillbaka arbetarklassen genom att stänga in dess kamp innanför de borgerliga ramarna och därmed ge kontrarevolutionen tid att förbereda sig. ”Med ett ord... Kominterns nya linje var en upprepning av vad mensjevikerna hade velat i Ryssland 1917”, och detsamma som reformistisk socialism, som hade lett till katastrofer i Italien, Tyskland och Österrike. Istället för det klassarbete som stalinisternas nya vändning representerade, argumenterade Andreu Nin för att det var nödvändigt att på kort sikt skapa förutsättningar för ett maktövertagande, och detta innebar ”att smida de nödvändiga vapnen för en sådan seger – arbetarenhetsfronten och det revolutionära partiet” – och att arbetarrörelsen behöll sitt fullständiga ideologiska och organisatoriska oberoende.²⁵

²³ Citerat i J Rous, *Rapport sur la fusion de la Gauche Communiste d'Espagne (Section de la LCI) et le BOC (Bloc ouvrier et paysan, Maurín)*, september 1935

²⁴ LD Trotsky, ”Tasks of the Fourth International in Spain”, *The Spanish Revolution*, op cit, s 211-14 [svensk översättning: [Fjärde Internationalens uppgifter i Spanien](#)].

²⁵ Maurín, ”Revolución democrático-burguesa o revolución democrático-socialista?”, *La Nueva Era*, maj 1936; Nin, ”Después de las elecciones del 16 de febrero”, *La Nueva Era*, februari 1936. I juli 1935 hade Maurín anklagat stalinisterna för att förneka ”det historiska klasskampsbegreppet” och begränsa proletariats handlingar till

För Trotskij var POUM:s formella inställning irrelevant och det som betydde något var dess faktiska beslut att skriva på pakten. Ett sådant svek utgjorde endast en bekräftelse på opportunisten hos hans presumtiva spanska anhängare ända sedan republikens födelse 1931, ansåg han. I sin första artikel om Spanien på nära fyra år anklagade Trotskij de före detta ICE-ledarna för att ha förrått proletariatet ”för att nå en allians med borgarklassen” från vars vänsterflygel de hade utvecklats till ”endast svans”, och avslutade med att det var svårt att ”tänka sig ett mer vanhedrande sammanbrott”.²⁶

Till en början hade POUM:s föregångare tagit parti för att Arbetarallianserna skulle ställa upp listor i alla kommande val, men *Trentistas* starka motstånd mot en sådan idé och PSOE:s vacklande inställning till Allianserna innebar att detta förslag hade ett mycket svagt stöd. Under sommaren 1935 godtog det blivande POUM att någon form av tillfällig överenskommelse med de småborgerliga republikanerna skulle bli nödvändig, men utan att arbetarorganisationerna skulle behöva göra några eftergifter i fråga om sin politiska självständighet.²⁷ POUM föreslog bildandet av en ”arbetarfront” med de andra arbetarpartierna som i sin tur skulle träffa en taktisk överenskommelse med vänsterrepublikanerna. Men även en sådan front misslyckades man att skapa. Både den socialistiska högern och PCE accepterade en direkt allians med vänsterrepublikanerna, med ett borgerligt-demokratiskt program som grund. Den mäktiga vänstersocialistiska fraktionen var lamslagen av sin ideologiska förvirring, som ledde till att man komplett missförstod vad Kominterns senaste vändning förde med sig.

Ställd inför omöjligheten av att bilda en arbetarfront erbjöd POUM i slutet av 1935 sitt stöd till en valallians till vänster under förutsättning att den var tillfällig och hade till syfte att ”besegra kontrarevolutionen vid valurnorna”, som skulle leda till amnesti för alla politiska fångar och återupprätta den katalanska lagen om självständighet. Om dessa grundkrav inte tillgodosågs, insisterade partiet på att stå ensamma.²⁸ Men den påföljande valöverenskommelsen verkade uppfylla dessa villkor, och POUM skrev sålunda på folkfrontspakten den 15 januari, dock utan att ha haft det minsta att säga till om i utarbetandet av dess program. POUM-ledningen förklarade sitt beslut med att man var ”extremt intresserad av att bli representerad i parlamentet” vilket skulle ge partiet möjlighet att försvara en ”klass-position” i Cortes.²⁹ Den tidigare ICE-ledaren Juan Andrade rättfärdigade ytterligare undertecknandet av pakten med att partiet hade tvingats erkänna ”den faktiska existensen av en vallag” som tvingade det att göra ”tillfälliga överenskommelser” med den republikanska vänstern ”för att undvika borgarklassens seger”.³⁰ Det omfattande stödet inom arbetarklassen för någon form av valenhet, om så bara för att uppnå amnesti, skulle till och med leda till att CNT övergav sitt utanförskap och effektivt uppmuntra sina medlemmar att rösta. I detta läge var POUM ovilligt att isolera sig ytterligare, en fruktan som senare fick det att delta i den katalanska regeringen under inbördeskriget.

Under valkampanjen utformade POUM sin egen oberoende propaganda och gjorde en utomordentligt radikal tolkning av valkampen. Maurín förklarade inför ”en vilt entusiastisk” folkmassa på 5000 i Madrid, med lokalen översållad av gigantiska porträtt på Lenin och Trotskij:

klassamarbete (*La Batalla*, 19 juli 1935). För fler exempel på partiets teoretiska förkastande av Folkfronten, förutom de tidigare nämnda artiklarna av Maurín och Nin, se Jordi Arquers artikel i *La Nueva Era*, februari 1936, och en av f.d. ICE-medlemmen José Luis Arenillas i *La Nueva Era*, juli 1936.

²⁶ LD Trotsky, ”The Treachery of the POUM”, 23 januari 1936, *The Spanish Revolution*, op cit, s 209 [svenska: [POUM:s förräderi](#)].

²⁷ Exempelvis J Maurín, ”Como se plantea entre nosotros la cuestión de las relaciones del movimiento obrero con los partidos pequeño burgueses”, *La Batalla*, 26 juli 1935.

²⁸ *La Batalla*, 27 december 1935.

²⁹ *Acta del Comité Central del POUM*, Barcelona, 5-6 januari 1936.

³⁰ *La Batalla*, 24 januari 1936.

På ena sidan finns den socialistisk-demokratiska fronten, och på den andra endast tjuvar och mördare... Vi går till detta val med inte endast våra döda och fängslade i åtanke, utan också revolutionens seger som kommer att dra en diagonal linje genom Europa mellan Madrid och Moskva som kommer att bidra till krossandet av fascismen över hela världen.³¹

Den förre BOC-ledaren Jordi Arquer förklarade inför 12000 i Barcelona, att POUM inte ”ställde demokrati mot fascismen, utan kommunism... proletariatets diktatur”.³²

Vänsterns valseger hyllades av POUM som en stor seger för arbetare och bönder, och ett viktigt nederlag för kontrarevolutionen. Det var ingen seger för borgerlig demokrati, och innebar inte heller något masstöd för småborgerlig republikanism, utan var en biprodukt av den revolutionära kampen under oktober 1934. POUM pekade på att, med hänsyn till djupet i 1936 års ekonomiska och sociala kris, vilken ny vänsterrepublikansk regering som helst skulle bli värre än den förra från 1931. Minsta försök att genomföra ens de försiktigaste delarna av vänsterns valprogram skulle provocera fram det våldsammaste motstånd från den härskande klassen. Massorna stod inför två vägar – Tysklands och Österrikes eller Asturiens.³³ Under de följande månaderna stämplade POUM hela tiden socialdemokraternas och stalinisternas utspel som ett underordnande av arbetarrörelsen under småborgerlig republikanism. Inför denna kris hade Nin skrivit kort efter valen, att det var ”ett brott och ett förräderi” att kräva att arbetarklassen skulle ”frånsäga sig sitt maximikrav – störtandet av den borgerliga staten och erövringen av statsmakten – i namn av att ”konsolidera republiken”.³⁴

Förutom att förkasta POUM:s deltagande i Folkfrontspakten tog Trotskij i korta ordalag itu med Mauríns uppfattning om ”socialdemokratisk revolution”, det teoretiska stöttandet av partiets analys av den spanska revolutionen. Denna avfärdades av Trotskij som en ”eklektisk röra”; ”demokratiska och socialistiska revolutioner” befann sig, som oktoberrevolutionen 1917 hade visat, ”på var sin sida om barrikaderna”. Den demokratiska revolutionen hade inte bara genomförts i Spanien, utan Folkfronten ”återupplivade den”. Den socialistiska revolutionen kunde bara genomföras genom en kompromisslös kamp mot den ”demokratiska” revolutionen och dess Folkfront. Mauríns ”konstgjorda demokratisk-socialistiska revolution” hade ingen innebörd.³⁵

Det verkar som om Trotskij inte hade mer än en översiktlig bild av vad Mauríns teori bestod av. Han verkar ha uppfattat det som att POUM-ledningen stod för en ren stadieteori för revolutionen, i likhet med både mensjeviker och stalinister, varvid arbetarna efter att ha gått igenom den borgerliga revolutionen skulle fortsätta till det ”socialistiska stadiet”. För Maurín skulle i själva verket, som han skrev i maj 1936, den kommande revolutionen i Spanien ”inte bli borgerligt demokratisk utan socialistiskt demokratisk, eller mer specifikt, socialistisk”:

Medan reformistisk socialism, mensjevism, såg den ryska revolutionen som en borgerligt demokratisk revolution, ansåg revolutionär marxism, representerad av Lenin och Trotskij, att proletariatet måste erövra den politiska makten för att genomföra den borgerliga revolution som borgarklassen är oförmögen till, och att inleda den socialistiska revolutionen... Arbetarklassens maktövertagande [i Spanien] kommer att leda till genomförandet av den demokratiska revolution som borgarklassen inte vill göra – befrielse av jord och nationaliteter, krossande av kyrkan, kvinnans ekonomiska frigörelse, förbättring av arbetarnas materiella och moraliska situation – och samtidigt kommer det att vara inledningen till den socialistiska revolutionen, nationalisering av jord, kommunikationer, gruvor, tung industri och bankväsende.³⁶

³¹ *La Batalla*, 14 februari 1936.

³² *La Batalla*, 10 januari 1936.

³³ *La Batalla*, 13 mars 1936.

³⁴ *La Nueva Era*, februari 1936.

³⁵ LD Trotskij, ”Tasks of the Fourth International in Spain”, 12 april 1936, *The Spanish Revolution*, op cit, s 211-14. [svenska: [Fjärde Internationalens uppgifter i Spanien](#)]

³⁶ *La Nueva Era*, maj 1936.

POUM:s inställning till Folkfronten låg alltså betydligt närmare Trotskijs än han trodde. Men genom att faktiskt underteckna överenskommelsen gjorde man det så mycket svårare för sig att skilja ut sig från socialister och kommunister. Den följande händelseutvecklingen under inbördeskriget, särskilt vad gäller deltagandet i den katalanska regeringen, bekräftade Trotskijs värsta farhågor i fråga om den vacklande karaktären av POUM:s politik.

Revolution: POUM och frågan om maktövertagande

Utbrottet av inbördeskriget i juli 1936 medförde att Spanien än en gång blev centralpunkt för Trotskijs arbete, även om hans politiska arbete fortfarande hindrades av faktorer som låg utanför hans kontroll. Från slutet av augusti 1936 var han internerad i Norge och oförmögen att få information eller påverka sina anhängares arbete. Inte förrän i februari 1937, när han väl kommit på plats i Mexico, kunde Trotskij börja skriva systematiskt om händelserna i Spanien. Olyckligtvis hade många avgörande månader gått, och hans anhängare såväl som kritiker inom den revolutionära rörelsen hade gått miste om hans råd och analyser. Huvuddelen av Trotskijs texter om det spanska inbördeskriget skrevs när tidvattnet på ett avgörande sätt hade vänt mot revolutionen och fick därför formen av att dra lärdomarna, särskilt i förhållande till POUM, för revolutionärer runtom i världen.

Vid inbördeskrigets inledning var POUM fortfarande en ganska liten organisation jämfört med Socialistpartiet men även jämfört med PCE.³⁷ Majoriteten av dess 6000 medlemmar var fortfarande koncentrerade till Katalonien. Detta betydde åtminstone att POUM kunde spela en relativt viktig roll i vad som både var Spaniens mest industrialiserade region och revolutionens centrum. POUM växt snabbt under krigets första månader och hävdade att man hade 30000 medlemmar i slutet av 1936.³⁸ Det skickade omkring 8000 milismän till fronten under krigets första tio månader, gav ut fem dagstidningar liksom åtskilliga med veckoutgivning och kontrollerade radiostationer i Barcelona och Madrid.

POUM verkade medvetet om det stora ansvar som hade fallit på det. Som en partiledare förklarade:

En seger för den spanska revolutionen är inledningen på en kraftfull revolutionär rörelse över hela världen. Medelpunkten [för världsrevolutionen] har förflyttats från Moskva till Barcelona. Bolsjevikpartiet har degenererat och det är POUM som kommer att resa dess banér och veckla ut det över hela världen.³⁹

Kriget och revolutionen kunde inte skiljas åt. POUM höll fast vid att arbetarnas och böndernas omedelbara uppgifter var både att besegra de fascistiska styrkorna och att bygga socialismen. Men trots att POUM formellt drev en revolutionär hållning skulle partiet ändå visa sig oförmöget att påverka händelseutvecklingen på något avgörande sätt. Enligt POUM självt var detta resultatet av dess organisatoriska svaghet och isolering. För Trotskij var problemet POUM:s och dess föregångares politiska praktiks centristiska natur. Han drog sålunda slutsatsen i mars 1939:

Vänstercentrism [som POUM var ett särskilt tydligt exempel på – AD], är särskilt under revolutionära förhållanden, alltid redo att i ord anta programmet för den socialistiska revolutionen och inte knussligt med högljudda fraser. Men centrismens dödliga sjukdom är att inte kunna dra modiga taktiska och organisatoriska slutsatser utifrån sin allmänna uppfattning.⁴⁰

Ingenstans kommer detta till synes tydligare än i förhållande till frågan om makten.

³⁷ Enligt deras egna otvivelaktigt överdrivna siffror växte PCE:s medlemsantal från 20 000 år 1935 till över 80 000 i juli 1936. Under inbördeskrigets höjdpunkt gjorde partiet anspråk på att ha över 300 000 medlemmar, beroende lika mycket på dess image som partiet för "ordning", militär effektivitet och "antifascistisk enhet" som på Sovjetunionens prestige. Det kontrollerade också det 250 000-hövdade JSU.

³⁸ *Boletín Interior del POUM*, 15 januari 1937.

³⁹ *La Batalla*, 24 december 1936.

⁴⁰ LD Trotsky, "The Culpability of Left Centrism", 10 mars 1939, *The Spanish Revolution*, op cit, s 343.

Det omedelbara problem som de kontrarevolutionära krafterna i det republikanska lägret stod inför var behovet av att reorganisera en statsapparat som var kapabel att krossa revolutionen. Ett viktigt steg mot att återupprätta den borgerliga kontrollen var bildandet av en ny katalansk regering i september 1936, en regering som var baserad på samtliga antifascistiska organisationer, inklusive POUM. Innan denna nya regionala regering bildades låg makten i Katalonien hos ett stort antal kommittéer som bildats av representanter för olika organisationer. Dessa kommittéer var sällan valda av den lokala befolkningen eller arbetskraften, och tenderade att återspegla varje partis eller unions inflytande inom respektive område eller arbetsplats. Parallellt med dessa kommittéer fanns milisen som var organiserad längs fackliga och partilinjer. Den viktigaste kommittén, och det möjliga embryot till en revolutionär regering, var Katalanska Centralkommittén för Antifascistisk Milis (*Comité Central de Milicias Antifascistas* – CCMA). Detta organs beslut speglade revolutionärernas dominans vid detta stadium i Katalonien, även om majoriteten av dess medlemmar inte kunde betraktas som sådana.⁴¹

Förekomsten av dessa kommittéer och milisen ledde POUM-ledaren Andreu Nin till att hävda att, i praktiken, ”existerade redan proletarietets diktatur” i Katalonien.⁴² Detta uttalande kan ses som ett försök att mildra anarkosyndikalisternas farhågor för en proletär diktatur, med tanke på att Nin uppmanade CNT att delta i en ”arbetarregering”. Nin skulle senare hävda att ingen verklig ”dubbelmakt” hade uppstått under den spanska revolutionen, som Trotskij och hans anhängare hävdade, eftersom de lokala kommittéerna inte hade valts av massorna och att de ofta i praktiken var folkfrontsorgan, som representerade hela vänstern inklusive de småborgerliga partierna.⁴³ Formellt sett hade Nin rätt i sin analys om modellen för dubbelmakt skulle vara sovjeterna i det revolutionära Ryssland 1917. Vad som existerade var i själva verket en *de facto* dubbelmakt på så sätt att det fanns många kommittéer, ofta utan kontakt med varandra, som var alternativa maktkällor till en inledningsvis icke fungerande republikansk stat. De innefattade lokala antifascistiska kommittéer, såväl de som organiserade förråd eller transporter eller samordnade miliserna (i synnerhet CCMA) eller drev kollektiverade fabriker eller jordbruk. Som en av ledarna för Trotskijs grupp i Barcelona under kriget, G Munis (Manuel Fernández-Grandizo), skulle skriva några år senare, fanns det en ”atomisering av makten”, varje kommitté var som en ”liten regering”.⁴⁴

Som ett alternativ till den borgerliga republiken och Folkfronten efterfrågade POUM upprättande av en konstituerande församling baserad på arbetar-, bonde- och soldatkommittéer, inte endast i Katalonien utan från hela Spanien. På en mer konkret nivå argumenterade POUM för att CCMA skulle ”ta makten”, men CNT, för att inte nämna PSUC och de katalanska republikanerna (*Esquerra Republicana de Catalunya* – ERC), vägrade att stödja ett sådant drag. Istället ställde den anarkosyndikalistiska fackliga federationen, och vek sig därmed delvis inför masstrycket, i allt högre grad ”antifascistisk enhet” framför alla andra överväganden. Därmed verkade bildandet av den nya *Generalitat* (Katalanska regeringen) ”Rådet”, där reformisterna, liksom i CCMA, var i majoritet (fast en något större sådan), som

⁴¹ CCMA bestod av fyra medlemmar av Katalanska Republikanska Vänstern (*Esquerra Republicana de Catalunya* – ERC), fem anarkosyndikalister, fyra stalinister (en från PSUC och tre som representerade UGT), en POUM-representant och en från Bondeunionen (*Unió de Rabassaires*).

⁴² ”Vad är proletarietets diktatur? Det betyder att makten utövas endast och uteslutande av arbetarklassen, medan de politiska rättigheterna och friheterna för klassfiendens representanter undertrycks upphävs. Om detta är proletarietets diktatur, kamrater... existerar redan en sådan diktatur idag i Katalonien.” (”Det spanska proletarietet inför den pågående revolutionen”, 6 september 1936, i Nin, *La Revolución Española*, Barcelona 1978, s 218) [marxistarkivet: [Det spanska proletarietet inför den pågående revolutionen](#)].

⁴³ A Nin ”El problema de los órganos de poder en la revolución española”, *Juillet. Revue Internationale du POUM*, no 1, Paris-Barcelona, juni 1937.

⁴⁴ G Munis, ”Significado histórico del 19 de julio”. *Contra la Corriente*, Mexico, augusti 1943 i *Balance*, no 5, oktober 1997.

ett logiskt resultat av detta enighetsbehov.⁴⁵ Det nya organet verkade inte bara för ERC och PSUC utan också för CNT som en naturlig ersättning för CCMA, som vederbörligen avvecklades.

POUM:s centralkommitté godkände, efter att ha tvingats inse att ingen annan organisation skulle hörsamma uppropet för en arbetarregering, dess deltagande i *Generalitat* på grundval av att arbetarorganisationer var i majoritet, den nya regionala regeringen hade ett "socialistiskt program" och att de katalanska småborgarpartierna hade radikaliserats. Följaktligen ställde man *Generalitat*, "revolutionsregeringen" i motsättning till den regering som vänstersocialistledaren Largo Caballero ledde i Madrid, som POUM beskrev som "emot revolutionens intressen". Under tiden fortsatte partiet att agitera för "bildande av arbetar-, bonde- och kampkommittéer" från vilka "proletär makt" skulle uppstå.⁴⁶

I sin första deklARATION om situationen i Spanien efter ankomsten till Mexico i februari 1937, som återgavs utan kommentarer i *La Batalla*, kritiserade Trotskij POUM:s deltagande i den katalanska regeringen:

...för att kunna slåss sida vid sida med de andra partierna vid fronten finns inget behov av att ta på sig ansvaret för dessa partiers felaktiga regeringspolitik. Utan att för ett ögonblick försvaga den militära fronten är det nödvändigt att veta hur man politiskt samlar massorna under det revolutionära banéret.⁴⁷

De skäl som partiet gav för att handla på detta sätt var verkligen svåra att godta. Även om arbetarorganisationerna behöll majoriteten, visserligen reducerad, som de haft i CCMA i förhållande till republikanerna, innehöll denna "majoritet" de katalanska stalinisterna (PSUC), som redan vid detta tidiga stadium var emot revolutionen. Trots att stalinister och republikaner hade bildat en knapp majoritet även i CCMA, hade det senares direkta länkar till milisen och de lokala kommittéerna placerat initiativet i revolutionärernas händer. I motsats till detta representerade den nya regeringen ett skifte tillbaka mot republikansk, dvs borgerlig, rättsordning, även om den "legaliserade" många av revolutionens erövringar. När man ska beräkna de exakta styrkeförhållandena i regeringen är det också viktigt att bedöma relevansen av dess "socialistiska" program. Dess ekonomiska program hade utformats av det Centrala Ekonomiska Rådet, som tidigare hade legat under CCMA. Det hade utarbetats av Nin och hade som syfte "en socialistisk omvandling av den katalanska ekonomin". Men utan en revolutionär makt för att genomföra programmet tillämpades det bara delvis. ERC och PSUC såg inget alternativ till att formellt acceptera det, även om de avvisade programmets målsättning "att fullständigt kollektivera industrin". Men områden där de var betydligt mer framgångsrika i att hålla tillbaka revolutionen var upplösningen av de lokala antifascistiska kommittéerna, återuppbyggnad av säkerhetsstyrkor i eftertruppen och att öka kontrollen över milisen.

Vad gäller "radikaliseringen" av de Katalanska republikanerna är frågan om den fortsatte eller bara berodde på trycket från de revolutionära krafterna utanför regeringen. Sedan bildandet 1931 som i praktiken en koalition av olika vänsterinriktade och radikala nationalistgrupper, hade ERC haft massivt stöd från den katalanska landsbygdsbefolkningen, småborgerligheten i allmänhet och från många arbetare, särskilt inom "manschetttyrkerna".⁴⁸ Dessutom röstade många av CNT:s basmedlemmar på ERC i valen. *Esquerras* politik var typisk för en sådan småborgerlig massgruppering, som vacklade mellan att försöka upprätthålla republikens

⁴⁵ *Generalitat*-rådet bestod i september 1936 av fyra ERC-representanter, tre anarkosyndikalister, en från var av PSUC, UGT, POUM och *Unió de Rabassaires* och en militär rådgivare; balansen till förmån för de antirevolutionära hade sålunda ändrats från nio mot sex i CCMA till åtta mot fyra.

⁴⁶ *La Batalla*, 5, 27 och 30 september 1936.

⁴⁷ *La Batalla*, 20 februari 1937; LD Trotsky "Interview with Havas", 19 februari 1937, *The Spanish Revolution*, op cit, s 211-14 [svensk översättning: [Intervju med Havas](#)]

⁴⁸ ERC hade 60 000 medlemmar 1936 och hade fått över 400 000 röster, 40% av totala röstantalet i Katalonien, i 1933 års val.

legalitet och dess halvhjärtade uppror mot högerregeringen i oktober 1934. Många av dess ledare såg sig själva som samhällsreformatorer och hade nära kontakter med mer moderata delar av CNT, samtidigt som ERC inifrån den katalanska regeringen hade försökt krossa strejker som leddes av den radikala Iberiska Anarkistfederationen (*Federación Anarquista Ibérica* – FAI) och hade gynnat icke-anarkistiska fackföreningar. Under republiken hade BOC förklarat ERC som ”kontrarevolutionärt” och hade felaktigt förutsagt dess nära förestående död som ett småborgerligt parti som skulle krossas mellan proletariatet och borgarklassen. Föregångarna till POUM pekade också på ERC:s motsägelsefulla karaktär, med hänsyn till dess masstöd, och att i vissa städer och byar de oliktänkande kommunisterna och vänster-nationalisterna ofta tillhörde samma fackföreningar och hade arbetat tätt tillsammans mot högern. På andra håll hade ERC ställt sig sida vid sida med reaktionära grupper mot Blocket.⁴⁹ I november 1936 skulle Nin jämföra det vänsternationalistiska partiet med de ryska Socialrevolutionärerna (SRs).⁵⁰ Nin var kanske alltför generös i sin värdering av ERC:s radikala meriter, men det är svårt att hävda att detta parti direkt representerade borgarklassen.⁵¹ Vänsterrepublikanerna var, som Trotskij skrev i december 1937, ”borgarklassens skugga”, och tillsammans med stalinisterna och högernationalisterna skulle de återupprätta den borgerligt demokratiska makten i den republikanska zonen.⁵² Borgarklassen som sådan befann sig i Francos zon eller var gömda. Kruxet var att den nya katalanska regeringen var underordnad ERC:s och PSUC:s folkfrontspolitik, vilket innebar att arbetarrörelsen var uppbunden till ett borgerligt-demokratiskt program, och som en konsekvens av detta representerade bildandet av denna regering, trots CNT:s och POUM:s avsikter, ett viktigt steg i avväpandet av revolutionen.

Förutom POUM:s offentliga motiveringar till deltagandet i den katalanska regeringen, berodde beslutet också på dess rädsla att bli ”missförstådda” av massorna, isoleras och därmed berövas försörjningen till sin milis och även öppna vägen för att partiet skulle förklaras illegalt, något som stalinisterna redan förespråkade. I synnerhet trodde partiet att dess inträde i den katalanska regeringen skulle förhindra att CNT drogs närmare stalinisterna och republikanerna. Nin såg personligen regeringens situation som ”tillfällig” och att det alltså var osannolikt att den skulle finnas kvar länge.⁵³ Som bäst sköt POUM upp alla dessa problem ytterligare några månader genom att acceptera inbjudan att delta i Generalitat-rådet i början av oktober 1936.

Partiets representant i den katalanska regeringen, Nin, hade utsetts till justitieminister och han införde en rad radikala reformer,⁵⁴ men dessa var av mycket liten betydelse i förhållande till den nya regeringens roll att underminera revolutionen. När man hade upplöst CCMA fortsatte Generalitat att upplösa de lokala antifascistiska kommittéerna och ersätta dem med kommunala råd grundade på samma fördelning av representanter som i Generalitat. Följderna av ett sådant drag var uppenbara för de revolutionära organisationerna. I mängder av städer och byar runt om i Katalonien hade CNT och POUM varit dominerande, och ofta enda kraft i de lokala kommittéerna, men nu skulle makten överföras till katalanska republikaner och deras stalinistiska allierade. POUM hade i själva verket hävdat när man gick in i regeringen att de revolu-

⁴⁹ Detta hade varit fallet i de lokala valen 1934, där BOC och ERC i vissa städer presenterade gemensamma listor, medan i andra *Esquerra* hade gått samman med högern, se Durgan, *BOC 1930-1936. El Bloque Obrero y Campesino*, Barcelona 1996, s 268-71.

⁵⁰ August Thalheimer, ”Notes on a Stay in Catalonia”, *Revolutionary History*, volym 4, nr 1&2, s 279-80.

⁵¹ Den amerikanske trotskisten Felix Morrow beskrev ERC som ett ”liberal-borgerligt parti” och dess ledning som ”hårdhudad borgerliga politiker” (Morrow, s 76, 112).

⁵² Vänsterrepublikanerna var ”borgarklassens politiska advokater men inte borgarklassen i sig” (Trotskij, ”The Lessons of Spain: The Last Warning”, 17 december 1937, *The Spanish Revolution*, s 309-10 [artikeln i svensk översättning: [Lärdomar av Spanien – den sista varningen](#)]).

⁵³ W Solano, *El POUM en la historia*, Madrid, 1999, s 64.

⁵⁴ Se Pelai Pagés, ”Andrés Nin, conseller de justicia de la Generalitat de Catalunya”, i Alba, op cit, s 79-94.

tionära styrkornas dominans i Katalonien skulle vara en försäkring mot att regeringen skulle hamna under kontroll av deras opponenter. Även om Nin inom den katalanska regeringen motsatte sig upplösningen av kommittéerna, fanns ingen offentlig kritik från POUM:s sida mot detta drag, och partiets centralkommitté godkände enhälligt att följa det nya dekretet.⁵⁵ Stalinisterna trappade under tiden upp sin kampanj mot det ”trotskistiska” POUM, och i december 1936 kastades Nin ut från Generalitat-regeringen som en följd av direkta påtryckningar från Sovjetregeringen mot de republikanska myndigheterna.

POUM:s beslut att gå in i Generalitat markerade slutet på det ytterst vaga hopp som Trotskij hade hyst att detta parti skulle kunna utvecklas till en rent revolutionär organisation. I sina kommande texter om den spanska situationen skulle han gång på gång återkomma till POUM:s deltagande i den katalanska regeringen, som han såg som ett logiskt resultat av dess tidigare stöd för Folkfronten i valen. Anklagelser om att POUM endast hade hjälpt kontrarevolutionen genom sitt ställningstagande skulle också komma inifrån partiet, fast utan de fördömande slutsatser som Trotskij drog. Inom dess ungdomsorganisation JCI (*Juventud Comunista Ibérica*) fanns en ”djup otillfredsställelse” med beslutet att delta i Generalitat, och det fanns även kritik inom Barcelonas lokala kommitté och i partiets starka fäste Lérida.⁵⁶ Den första offentliga kritiken skulle komma från den tidigare ex-ICE-ledaren Juan Andrade i april 1937, när han beskrev partiets deltagande som ”enbart negativt” och ”skadligt” för revolutionens utveckling.⁵⁷ Till och med en av POUM:s mest lojala ledare, Enric Adroher (Gironella) kunde några månader efter det att kriget slutat skriva att Generalitat hade haft ”en historisk uppgift... att likvidera kommittéerna”, och att POUM hade ”anförtrotts att övertyga de revolutionära styrkorna” att detta var nödvändigt, och sedan kastas ut från regeringen så snart denna ”ovärderliga tjänst” hade utförts.⁵⁸

Då, när POUM kastades ut från Generalitat, ansåg man att detta markerade ett viktigt steg mot att partiet avlägsnade sig från all laglig politisk verksamhet inom den republikanska zonen. Med få undantag vägrade partiledningen på detta stadium att inse att dess deltagande inte hade stärkt revolutionen på något sätt, utan däremot hjälpt de kontrarevolutionära krafterna att underminera den. POUM krävde nu, och skulle fortsätta att göra det tills det olagligförklarades sex månader senare, att få återinträda i den katalanska regeringen. Samtidigt trappade det upp sina tidigare krav på en konstituerande församling med delegater från arbetar-, bonde- och soldatkommittéer, som i sin tur skulle välja en ”arbetar- och bonderegering”.

Medan POUM beklagade att arbetarna ”inte hade byggt upp sovjet”, pekade Trotskij på de kommittéer som arbetarna redan hade organiserat i processen med att ta över industrin. I den katalanska huvudstaden hade det bara varit ”en fråga om att binda samman dessa kommittéer, att utveckla dem”, skrev han i oktober 1937, så skulle de ha blivit ”Barcelonas sovjet”.⁵⁹

⁵⁵ J Gorkin, ”El error fundamental”, *L'Experience Espagnole*, POUM, Paris 1939, s 7. I *La Batalla* några få dagar senare fanns bara förtäckt kritik, medan partiets press på utländska språk rättfärdigade upplösningen av kommittéerna som ”stärkande av den revolutionära makten”, se R Tosstorff, ”Nin som ledare för POUM”, i Alba, s 153. Nin deltog i en katalansk regeringsdelegation till Lérida för att försäkra sig om att den lokala kommittén där POUM var inflytelserik, accepterade beslutet att upprätta ett nytt kommunalt råd. Tvärt emot vad som har påståtts mottogs inte delegationen med fientlighet, och revolutionskommittén accepterade det nya dekretet, på grund av POUM:s och CNT:s prestige. Se Bonamusa, *Andreu Nin y el movimiento comunista en España (1930-1937)*, Barcelona 1977, s 299-300.

⁵⁶ Solano, op cit, s 64; Tosstorff, op cit, s 152; J Andrade, *Notas sobre la guerra civil. Actuación del POUM*, Madrid, 1986, s 49-51.

⁵⁷ *La Batalla*, 13 april 1936. Juan Andrade var med och grundade både PCE och ICE.

⁵⁸ Gironella (Enric Adroher), ”Om POUM:s misstag”, *L'Expérience Espagnole*, s 10. En tidigare ICE-militant, Eduardo Mauricio, beskrev partiets deltagande i den katalanska regeringen som ”att gå emot alla revolutionärt marxistiska principer” (O Emem (Eduardo Mauricio), ”Revolutionär situation, Makten – Partiet”, *L'Expérience Espagnole*).

⁵⁹ LD Trotsky, ”The POUM and the Call for Soviets”, 1 oktober 1937, *The Spanish Revolution*, op cit s 299. [svenska: [POUM och uppmaningen att bilda sovjet](#)]

Haken med Trotskijs inställning var att dessa kommittéer, med få undantag, hade bildats av existerande arbetarorganisationer istället för att vara valda av massorna. Dessutom tog inte Trotskijs formel för skapande av en ”Barcelona-sovjet” med i beräkningen varken anarkosyndikalisternas eller stalinisternas inflytande i fackföreningarna som kontrollerade alla större arbetsplatser, eller POUM:s svaghet i staden. Med tanke på den allmänna frånvaron av direktvalda kommittéer, hade Trotskijs synpunkt endast någon mening som något som revolutionärer måste agitera för inom arbetarorganisationerna.

Formellt sett stod POUM inte så långt ifrån Trotskij. I april 1937 citerade *La Batalla* Lenin och samtyckte till att ”det fanns ingen medelväg mellan borgarklassens diktatur och proletariats diktatur. Alla illusioner (om en sådan medelväg) var ingenting annat än småborgarnas reaktionära klagovisor”.⁶⁰ I början av detta år efterfrågade POUM en ”revolutionär arbetarfront”, vars huvuduppgift var att sammankalla en kongress eller delegatförsamling från fackföreningarna och från ”existerande kommittéer” – på arbetsplatserna, på landsbygden och vid fronten – hellre än att skapa nya. Nin pekade på att, till skillnad från i Ryssland före revolutionen, fackföreningarna åtnjöt ”stor prestige och auktoritet” bland massorna, och hade aldrig begränsat sig till bara de omedelbara kraven utan hade också spelat en politisk roll. Sovjeterna däremot hade uppstått utifrån de ryska arbetarnas behov av att finna någon form av representativ organisation i frånvaro av starka traditionella arbetarorganisationer. I Spanien däremot hade arbetarna inte skapat nya revolutionära organisationer eftersom de fortfarande hade blicken riktad mot fackföreningarna. På samma sätt som bolsjevikerna uppmanade sovjeterna att ta makten, uppmanade POUM det existerande uttrycket för arbetarmakt – i huvudsak fackföreningar och kommittéer som kontrollerades av dessa – att göra samma sak. Att uppmana ”existerande kommittéer” att bilda basen för en ny proletär stat liknade Trotskijs position, åtminstone formellt sett, men POUM gjorde ingenting allvarligt för att resa frågan i de områden man var starka.⁶¹ Enligt Nin, i en av hans sista artiklar och den enda gång han direkt besvarade Trotskijs kritik mot hans parti, hade POUM:s paroll om ”arbetar-, bonde- och soldatkommittéer” inte ”trängit in i” massorna, och det skulle därför ha varit ”ofruktbart” att isolerat sätta upp sådana organ.⁶² Nin ansåg inte att det var partiets uppgift att upprätta dessa kommittéer om de inte existerade, och pekade på att bolsjevikerna inte hade skapat sovjeterna utan snarare agiterat för att dessa organ skulle ta över makten.

POUM och CNT

I centrum för POUM:s dilemma kring hur man skulle skapa en alternativ revolutionär makt låg dess permanenta rädsla för en direkt brytning med CNT-ledningen och som en konsekvens av detta att ”isolera” sig. Det verkliga problemet för POUM under inbördeskriget var alltså hur man skulle kunna bryta anarkosyndikalisternas inflytande över massorna, något man aldrig kom tillrätta med. Majoriteten av de mest militanta arbetarna var organiserade inom CNT, och så länge POUM inte kunde vinna över åtminstone en del av anarkosyndikalisternas bas, kunde det inte bli arbetarklassens verkliga ledarskap. Istället för att erbjuda ett oberoende alternativ till anarkosyndikalistiska arbetare hamnade POUM till slut ändå som en svans till CNT-ledningen. Trotskij tog inte upp denna avgörande brist i POUM:s politik förrän i slutet av 1937.⁶³

⁶⁰ *La Batalla*, 20 april 1937.

⁶¹ Åtskilliga ledande partimedlemmar har pekat på detta problem, till exempel, Gorkin, ”Det grundläggande felet”, *L'Expérience Española*; Celula 72, ”För skapande av arbetar-, bonde- och soldatråd”, i POUM:s lokalkommitté för Barcelona, *Boletín Interior*, 23 april 1937; P Jane, ”För en revolutionär kritik”, *Boletín Interior del POUM* (utgiven i Frankrike), nr 38, 20 januari 1948.

⁶² A Nin. ”Le problème des organes du pouvoir dans la Révolution espagnole”, *Juillet. Revue Internationale du POUM*, nr 1, Paris-Barcelona, juni 1937.

⁶³ LD Trotsky, ”The Lessons of Spain: The Last Warning”, 17 december 1937, *The Spanish Revolution*, op cit s 317-18. [svensk översättning på marxistarkivet [Lärdomar av Spanien - den sista varningen](#)]

För att förstå POUM:s inställning till CNT är det nödvändigt att spåra partiets förhållande till anarkosyndikalisterna tillbaka till de år som ledde fram till kriget. 1931 trodde BOC att de vitaliserade och alltmer radikala CNT-fackföreningarna kunde spela en roll som liknade sovjeternas i den ryska revolutionen. Dessa illusioner underminerades snart både genom CNT-ledningens äventyrliga taktik och genom den växande förföljelsen av BOC:s medlemmar inom de anarkosyndikalistiska fackföreningarna i Katalonien. Under 1932 och 1933 hade nästan alla BOC-kontrollerade fackföreningar drivits ut ur CNT. Parallellt med detta förlorade de anarkosyndikalistiska fackföreningarna i Katalonien, som nu leddes av FAI, medlemmar och inflytande. Under våren 1936 kunde katalanska CNT räkna in mindre än hälften av de över 300 000 medlemmar man hade haft 1931. Detta, tillsammans med de POUM-ledda fackföreningarnas tillväxt, fick Nin att tala om ”slutet på CNT:s hegemoni över det katalanska proletariet”.⁶⁴

I och med krigsutbrottet förändrades det katalanska CNT:s lycka på ett dramatiskt sätt och det växte dramatiskt. Enligt deras egna uppgifter växte de anarkosyndikalistiska fackföreningarna från omkring 140 000 medlemmar i juli 1936 till 360 977 tre månader senare, omkring en tredjedel av arbetskraften.⁶⁵ Händelseutvecklingen tvingade POUM att snabbt omvärdera den anarkosyndikalistiska rörelsens vikt. I september 1936 kunde Nin förklara att ”den spanska revolutionens hela framtid till största delen beror på vilken inställning som CNT och FAI intar”.⁶⁶ Trotskij erkände också att ”det spanska proletariets elit” var koncentrerad till CNT:s led.⁶⁷ Skillnaden var emellertid att medan Trotskij hela tiden läxade upp anarkosyndikalisterna för deras katastrofala politik, använde POUM alldeles för mycket tid till att försöka övertyga CNT-ledarna om felaktigheten i deras linje. Som en missnöjd partimedlem argumenterade har ”det faktum att POUM inte framfört broderlig, men allvarlig kritik av CNT, har hindrat CNT-massorna och arbetarklassen i allmänhet från att kunna se skillnaden mellan de två, och har lett till förvirring kring de två organisationernas ställningstaganden”. Istället skulle partiet ha gått längre i sin kritik mot vad man betecknade som anarkosyndikalisternas ”fackföreningskapitalism”, där vissa CNT-fack behandlade arbetsplatser, tjänsteinrättningar eller industrier under deras kontroll som i praktiken ”deras” egendom, snarare än som en del av en ekonomi som helhet under arbetarkontroll. På samma sätt skulle POUM ha varit mer kritisk mot de otvetydiga fall av tvångskollektivisering i vissa delar av landsbygden som hade drivit många arbetare och i synnerhet lantarbetare i stalinisternas händer.⁶⁸

Under krigets första månader var POUM-ledningen optimistisk beträffande möjligheten till ett närmare samarbete med CNT. Ett par dagar innan Nin blev utesluten ur den katalanska regeringen skrev han om de nära banden mellan hans parti och CNT-ledningen i Katalonien.⁶⁹ CNT väntade sig i sin tur att POUM skulle tillåtas ingå i Sambandskommittén som man upprättade tillsammans med UGT och PSUC. Med hänsyn till anarkosyndikalisternas likgiltighet inför uteslutningen av POUM ur den katalanska regeringen verkade Nins förhoppningar malplacerade. I själva verket fortsatte banden att vara obestämda, med Revolutionära Unga Arbetares Front (*Frente de la Juventud Trabajadora Revolucionaria* – FJTR), grundat i februari 1937 av JCI och sin frihetliga motsvarighet, JJLL (*Juventudes Libertarias*), som

⁶⁴ A Nin. ”La Federación Obrera de Unidad Sindical”, *La Batalla*, 15 maj 1936.

⁶⁵ *Solidaridad Obrera*, 6 maj 1936, 10 oktober 1936.

⁶⁶ A Nin. ”El proletariado español ante la revolución en marcha”, 6 september 1936, i A Nin *La Revolución Española*, op cit.

⁶⁷ LD Trotskij, ”For Aid for the Spanish Victims of Stalin-Negrín”, 6 oktober 1937, *The Spanish Revolution*, op cit s 299.

⁶⁸ Denna kritik uttrycktes huvudsakligen av Josep Rebull, redaktör för *La Batalla*, se Célula 72, ”Contratesis Política”, POUM:s lokalkommitté för Barcelona, *Boletín Interior*, 23 april 1937, och Célula 72, ”Resolution antagen av POUM:s centralkommitté i oktober 1937” i Trotskij, *La Revolución Española*, vol 2, s 515. Dessa dokument och andra av Rebull är återgivna i *Balance*, nr 19, maj 2000 och nr 20, oktober 2000.

⁶⁹ *Boletín Interior del POUM*, 15 januari 1937; se även Tosstorff, op cit, s 155.

anmärkningsvärt undantag. Fronten organiserade en mängd offentliga möten och demonstrationer till försvar för revolutionen, inräknat ett massmöte med 50 000 i Barcelonas centrum, liksom gemensamma miliskolonner vid fronten och ett nätverk av lokala kommittéer. FJTR var otvivelaktigt det närmaste POUM kom i att upprätta en förenad front med anarkosyndikalisterna, men den skulle visa sig bli kortlivad. De mer ”apolitiska” sektorerna av CNT var motståndare till inte bara att ta makten, utan också till allt samarbete med politiska partier. I slutet av maj röstade ett plenarmöte av CNT-delegater för att sätta stopp för Frihetlig Ungdoms samröre med JCI. Men anarkosyndikalisternas ”apolitiskhet” sträckte sig inte så långt som till rivaliserande fackföreningar, och under kriget undertecknade CNT åtskilliga pakter med det stalinistdominerade katalanska UGT och till och med, i augusti 1936, en där PSUC ingick.

Med tanke på hur centralt det var att vinna över den anarkosyndikalistiska basen var kanske POUM:s största misstag under kriget, som Trotskij knappt tog upp, att ha fört de fackföreningar man kontrollerade till det socialistiska UGT istället för till CNT. Konsekvenserna av detta beslut var antagligen ännu allvarligare än deltagandet i Generalitat. Om man anslutit sig till CNT skulle POUM haft ett bättre läge för att arbeta med anarkosyndikalisternas basmedlemmar. I maj 1936 hade POUM bildat sin egen fackliga federation, Arbetarfederationen för Facklig Enhet (*Federación obrera de Unidad Sindical* – FOUS), med förhoppningen att detta skulle bli första steget mot bredare facklig enhet.⁷⁰ krigsutbrottet grusade snabbt detta hopp, när massorna strömmade till antingen CNT eller UGT; en process som påskyndades av den katalanska regeringens beslut att göra fackligt medlemskap obligatoriskt. Ställd inför denna situation hade POUM knappast något annat val än att gå in i endera av de två stora federationerna. POUM-ledningen rättfärdigade sitt beslut att gå in i UGT med att de i Katalonien trodde sig kunna vinna ledarskapet för de relativt svaga socialistiska fackföreningarna. När väl detta hade uppnåtts, hävdade POUM, skulle det vara möjligt att resa frågan om facklig enhet med CNT. Före kriget och grundandet av PSUC,⁷¹ hade de POUM-ledda fackföreningarna i allmänhet haft goda relationer med sina socialistiska motsvarigheter. I kontrast till detta hade många POUM-militanter fortfarande de bittra interna striderna 1932-33 inom CNT i färskt minne. Dessutom var det sant att om POUM:s medlemmar hade arbetat politiskt inom CNT kunde de ha satt i fara partiets strategi att försöka påverka det anarkosyndikalistiska ledarskapet.

Det skulle inte dröja länge innan det syntes hur kraftigt POUM hade räknat fel. Efter Folkfrontens valseger i februari 1936 hade katalanska UGT redan börjat växa ganska snabbt, och hade dubblat sina medlemssiffror till 85 000 vid krigsutbrottet. När kriget hade startat, och särskilt efter den katalanska regeringens dekret om obligatorisk fackanslutning, kunde de socialistiska fackföreningarna snart räkna in 436 299 medlemmar i regionen i oktober 1936, faktiskt fler än CNT.⁷² Många av dessa medlemmar tenderade att komma från de minst militanta delarna av arbetarklassen, särskilt manschettarbetarsektorer och tekniker. På

⁷⁰ FOUS grundades i Katalonien i maj 1936 och hade ett medlemstal på ca 50 000. I Barcelona hade det omkring 17 000 medlemmar, med dess huvudsakliga bas bland lågavlönade tjänstemän och butiksanställda; huvuddelen av dess stöd från industriarbetare kom från platser utanför den katalanska huvudstaden, särskilt Terrassa, och i provinserna Girona, Lleida och Tarragona; se Durgan, ”Sindicalismo y Marxismo en Catalunya 1931-1936”, *Historia Social*, nr 8, Valencia 1990, s 29-45; även Durgan, *BOC*, s 443-74. Om marxistiska fackföreningar i Barcelona, se Durgan, ”Sökande efter enhet: Marxister och fackföreningsrörelsen i Barcelona 1931-1936”, i A Smith (red), *Red Barcelona: Social Protest and Labour Mobilisation in the Twentieth Century*, London 2002, s 108-26.

⁷¹ PSUC grundades några få dagar efter krigsutbrottet av det socialdemokratiska Kataloniens Socialistiska Union (*Unió Socialista de Catalunya*), det radikala nationalistiska katalanska Proletära Partiet (*Partit Català Proletari*) och lokalavdelningarna av PCE och PSOE. Det hade färre än 3000 medlemmar när det bildades, varav hälften från USC, men det uppgav 50 000 i mars 1937; för de olika källorna för PSUC:s ursprungliga medlemsantal, se Durgan, *BOC*, s 426, n84.

⁷² *Bulletí de la Unió General de Treballadors. Secretariat de Catalunya*, 15 december 1936.

landsbygden upphörde det mäktiga *Unió de Rabassaires* att vara politiskt dominerat av ERC, och hamnade under PSUC:s inflytande. UGT bildade också en organisation för egenföretagare och småhandlare, GEPCI (*Gremi i Entitats de Petits Comerciants i Industrials*), som skulle stå i förgrunden för agitationen mot revolutionens ”överdrifter”. Med hjälp av UGT-ledningen i Madrid hade stalinisterna inga bekymmer med att dominera denna nya och oerfarna medlemskader, och de kunde ganska enkelt krossa POUM:s inflytande i fackföreningarna. Till råga på allt befann sig många av POUM:s ledande fackliga militanter vid fronten, medan en del basmedlemmar på eget bevåg lämnade UGT och anslöt sig till CNT.⁷³ Inom loppet av några få månader hade partiet förlorat sin fackliga förankring.

En annan orsak till POUM:s isolering från CNT-basen var, enligt Trotskij och hans anhängare, dess militära politik. I själva verket skiljde sig inte POUM:s linje så mycket från Trotskij, och genom hela kriget motsvarade det en ”Röd Armé”, efter rysk modell, både ifråga om parti- och fackföreningsmilis och den borgerliga ”Folkarmé” som snart ersatte dem. Men oppositionella partimedlemmar liksom trotskister klagade hela tiden på bristen på politiskt liv inom POUM-enheterna, med få undantag, och oförmågan att skapa just de soldatkommittéer man förespråkade i sin allmänna propaganda. Trotskisterna kritiserade också POUM:s beslut att bilda en egen milis och på så vis ännu en gång undvika varje direkt konfrontation med CNT-ledningen. Det praktiska resultatet av detta beslut var att majoriteten av POUM:s soldater hamnade isolerade på Aragonien-fronten, oftast inaktiva och med brist på vapen och basförråd. Omkring hälften av dessa milismän var partimedlemmar, inklusive många av dess mest erfarna militanter, särskilt bland ungdomen.

Även om det skulle ha varit möjligt att undvika att så många ledande militanter sändes till fronten, verkade det knappast under krigets första veckor finnas något alternativ för partiet till att bilda en egen milis. Alla andra arbetarorganisationer hade snabbt gjort så, och detta ansågs vara en oundviklig demonstration av respektive organisations antifascistiska potential. Partiledningen blev till sist medveten om de problem som den militära isoleringen skapade, och uppmanade i början av 1937 sina medlemmar att söka sig till andra enheter.⁷⁴ Tyvärr var detta för sent, ty detta försenade beslut gav få praktiska resultat. Konsekvenserna av partiets isolering skulle snart bli dramatiskt tydliga under majhändelserna 1937.

Majdagarna

I början av 1937 sköt kontrarevolutionen fart i den republikanska zonen. Den stalinistiska pressen fylldes mer och mer av kränkande attacker på POUM:s ”Trotskij-fascister” och krav på att de skulle kuvas. POUM:s uppmaningar till socialistisk revolution och dess återkommande fördömanden av Moskvarättegångarna var särskilt tröttsamt för stalinisterna både i och utanför Spanien. I Madrid hade repressionen mot POUM redan inletts. I oktober hade medlemmar av den förenade kommunistisk-socialistiska ungdomsorganisationen, JSU (*Juventud Socialista Unificada*), angripit JCI:s högkvarter, och inom kort därefter stängdes partiets press och radiostation i huvudstaden. Det var bara en tidsfråga innan liknande åtgärder skulle genomföras i Katalonien, men revolutionens ännu ansenliga makt i regionen gjorde detta till en betydligt svårare uppgift. Man hade också CNT att kämpa mot, så snart det betydligt svagare POUM hade krossats.

Under de första månaderna 1937 varnade POUM upprepade gånger för åtgärder som underminerade revolutionen, särskilt varje försök att avvärja arbetarna i eftertruppen. Icke desto mindre överskattade även POUM-ledningen, som var långt mer medveten om de faror som revolutionen stod inför än sin anarkosyndikalistisk motsvarighet, sin egen styrka. Nin kunde till exempel i mars 1937 hävda att det fortfarande var möjligt att ta makten med fredliga

⁷³ POUMs centralkommittémöte, 27 juni 1937, *El proceso del POUM*, Barcelona, 1989, s 561.

⁷⁴ *La Batalla*, 21 januari 1937.

medel, utan att ta sin tillflykt till ett väpnat uppror.⁷⁵ Trotskij, som skrev på hundratals mils avstånd, avvisade sådan optimism. ”Till och med nu ligger makten i händerna på militära ledare och byråkratin i allians med stalinisterna och anarkoreformister... med stöd av den utländska bourgeoisin och Sovjetbyråkratin. Att tala om fredligt övertagande av makten under dessa förutsättningar är att lura sig själv och arbetarklassen.”⁷⁶ Till POUM:s olycka skulle han alltför snart bli sannspådd.

Den 3 maj attackerade säkerhetsstyrkor under stalinisternas kontroll den centrala telefonstationen i Barcelona, som dominerades av CNT. Denna provokation visade sig bli droppen som fick bägaren att rinna över för många militanta arbetare, och den ledde till en generalstrejk och väpnad resning, i huvudsak organiserad av CNT:s lokala försvarskommittéer. Barrikader restes runt om i Barcelona, och inom loppet av några timmar låg större delen av staden under upprorsmakarnas kontroll. Fem dagar av återkommande gatustrider följde mellan beväpnade arbetare och styrkor som kontrollerades av stalinister och de katalanska republikanerna, som ledde till mer än 200 döda. Fastän de flesta observatörer medger att det skulle ha varit relativt lätt för de revolutionära organisationerna att ta total kontroll över staden, saboterades rörelsen till slut av CNT-ledningen, som var rädd för att sätta den ”antifascistiska enheten” i fara. De flesta av de beväpnade arbetarna, av vilka majoriteten var CNT-medlemmar, accepterade förvirrade och frustrerade de fackliga ledarnas uppmaning att lägga ner vapnen. ”Republikansk ordning” hade återupprättats och maktbalansen hade på ett avgörande sätt tippat över till förmån för kontrarevolutionen.

Under de följande veckorna riktades en ny våg av förtryck mot de mest militanta sektorerna av arbetarrörelsen, tillsammans med en massiv propagandakampanj från stalinisternas sida mot ”trotskister”, som beskylldes för upproret. I Madrid fördrevs vänstersocialistledaren Largo Caballero från regeringen för att han vägrade att undertrycka POUM. Den nya regeringen under ledning av högersocialisten Juan Negrín gav snabbt efter för stalinistiska påtryckningar, och POUM förklarades illegalt den 16 juni. Många POUM-medlemmar och radikala anarkister greps, och andra försvann. Dussintals anarkister och POUM-militanter, liksom några utländska trotskister och andra olikänkade marxister mördades. Det mest ökända exemplet var Nin, som kidnappades och senare avrättades av NKVD-agenter, sedan de misslyckats med att få en falsk bekännelse av honom.⁷⁷

Så snart striderna hade inletts den 3 maj ställde sig POUM omedelbart på arbetarnas sida. Trots att man inte trodde att arbetarna kunde ”vinna”, föreslog POUM bildande av Försvarskommittéer i varje stadsdel och arbetsplats baserade inte enbart på anarkosyndikalisterna utan också POUM, och det upprepade sin maning till en Revolutionär arbetarfront.⁷⁸ Partiet trodde att det skulle vara möjligt att ta över Barcelona och sedan tvinga myndigheterna att förhandla med revolutionärerna. Än en gång uppstod problemet att POUM:s huvudinriktning var att försöka övertyga CNT-ledningen om att partiets position var korrekt. Från upprorets första dag gjorde POUM stora ansträngningar för att samordna kampen med anarkosyndikalisterna, och det hölls åtskilliga möten mellan representanter för partiledningen och CNT, FAI och JJLL. Men CNT var bara intresserat av att få slut på upproret så fort som möjligt. JCI-ledaren

⁷⁵ *La Batalla*, 14 mars 1937.

⁷⁶ LD Trotsky, ”Is Victory Possible in Spain”, 23 april 1937, *The Spanish Revolution*, op cit s 260-61. [svenska: [Är seger möjlig i Spanien?](#)]

⁷⁷ I december 1937 uppgavs det finnas omkring 15 000 antifascistiska fångar i den republikanska zonen, varav tusen troddes ha varit POUM-medlemmar, se *Juventud Obrera*, 30 november 1937. Enligt en tidigare POUM-medlem mördades omkring 50 partimedlemmar av stalinisterna innan kriget slutade 1939 (V Alba, *El Marxismo en España*, vol 2, Mexico 1973, s 521).

⁷⁸ *La Batalla*, 4 maj 1937.

Wilbaldo Solano beskrev hur POUM-representanterna var ”perplexa” över CNT-ledarnas ”lättsinne” och ”politiska blindhet”.⁷⁹

De patetiska maningarna från den anarkistiske ministern García Oliver att arbetarna skulle lägga ner vapnen och omfamna sina fiender var tillräckligt för att ge CNT:s Barcelona-ledning ursäkten för att backa fullständigt. Internt erkände POUM att CNT hade förrått kampen, men ”taktiken kräver att vi kritiserar” anarkosyndikalisterna ”med försiktighet, för att inte isolera oss...” Om man gjorde ”ett frontalangrepp mot CNT-toppen, så skulle dess bas ställa upp enhälligt till dess försvar”.⁸⁰ Eftersom POUM inte var berett att offentligt bryta med CNT-ledningen, hade man inte något annat val än att överge barrikaderna för att undvika ”blodig repression”. Partiledningen hade redan ingripit för att stoppa en förenad JCI-JLL-kolonn från att marschera mot de få regeringsbyggnader i stadens centrum som ännu var i Generalitats händer eftersom CNT inte stödde aktionen. På samma sätt hindrade ledningen POUM:s Barcelona-kommitté från att organisera val av delegater från barrikaderna till Försvarskommittéerna.⁸¹ Till en början försökte POUM-ledningen till och med framställa resultatet av majstriderna som en seger, och hävdade att kontrarevolutionärernas provokation ... hade slagits tillbaka genom arbetarklassens storslagna motstånd”.⁸² Det skulle inte ta lång tid innan man såg konsekvenserna av vad som i själva verket var ett avgörande nederlag för den revolutionära vänstern.

För Trotskij var POUM:s oförmåga att leda kampen till att ta makten i maj 1937 kanske dess allra största förräderi. POUM och CNT, hävdade den förre bolsjevikledaren, hade ”gjort nästan allt för att säkra stalinisternas, dvs kontrarevolutionens seger”.⁸³ Trotskij ansåg att maktövertagandet stod på dagordningen. Anarkosyndikalisterna hade bekräftat detta, hävdade Trotskij, genom att i sin press påstå att de kunde ha tagit makten ”om de hade velat”:

Om det katalanska proletariatet tagit makten i maj 1937 – som det redan i realiteten gjort i juli 1936 – skulle de ha fått stöd runt om i Spanien. Den borgerligt-stalinistiska reaktionen skulle inte ens ha kunnat uppbåda två regementen för att slå ned de katalanska arbetarna. I de områden Franco ockuperat skulle inte bara arbetarna utan även bönderna ha vänt sig till det katalanska proletariatet, isolerat fascisternas armé och förorsakat dess oemotståndliga sönderfall. Det är tveksamt om någon utländsk regering under dessa förhållanden skulle ha vågat kasta in sina förband på Spaniens brännheta jord. Varje intervention hade varit materiellt omöjligt, eller i varje fall ytterst riskabel.⁸⁴

Hade det varit möjligt för arbetarklassen att gripa makten i maj 1937? Det är säkert rimligt att tro, som Trotskij gjorde, att om arbetarna hade tagit detta steg i Katalonien i maj eller tidigare, då skulle detta ha haft dramatiska återverkningar inte bara i både den republikanska och den fascistiska zonen i Spanien, utan också internationellt. Särskilt skulle CNT:s mer radikala sektorer och den socialistiska vänstern ha stärkts avsevärt. Men den objektiva situationen i maj 1937 var inte så gynnsam som Trotskij hävdade. Det är högst tvivelaktigt att ”den borgerligt-stalinistiska reaktionen” inte skulle ha ens ”hittat två regementen att använda för att slå tillbaka de katalanska arbetarna”. I själva verket hade den republikanska regeringen vid den här tiden ganska omfattande militära styrkor som den kunde lita på. Förutom enheter med före detta civilgardister och den nyligen omorganiserade gränspolisen, *carabineros*, hade stalinisterna byggt upp en massiv militär styrka, särskilt kring Madrid, som var ytterligare

⁷⁹ Solano, op cit, s 94.

⁸⁰ ”Reunión del Subsecretariado Internacional del POUM, 14 de mayo 1937. Informe del camarade Gorkin sobre las jornadas de mayo”, återgivet i *Balance*, juni 1995.

⁸¹ Célula 72, ”Las jornadas de Mayo”, Comité Local de Barcelona del POUM, *Boletín Interior*, 29 maj 1937.

⁸² ”El significado y alcance de las jornadas de mayo frente a la contrarrevolución” (manifest från POUMs centralkommitté), 12 maj 1937, i A Nin. *La Revolución Española*, op cit, s 286.

⁸³ LD Trotsky, ”On the Revolutionary Calendar”, 22 oktober 1937, *The Spanish Revolution*, op cit s 303.

[svenska: [Om revolutionens kalender](#)]

⁸⁴ LD Trotsky, ”A Test of Ideas and Individuals Through the Spanish Experience”, 24 augusti 1937, *The Spanish Revolution*, op cit s 279. [svenska: [Om revolutionens kalender](#)]

förstärkt genom de internationella brigadernas närvaro. Stalinisternas bas kunde ha blivit allvarligt skakad om arbetarna tagit makten i Katalonien, men med tanke på den följande händelseutvecklingen är det svårt att tro att de inte skulle kunnat räkna med tillräckligt med trupper för att kunna genomföra ett seriöst försvar av den republikanska staten. Naturligtvis tar inte detta bort möjligheten till en revolutionär seger. Som Trotskij själv påpekade är ingen revolution ”garanterad seger i förväg”, men den militära och politiska situationen i maj 1937 var mer ofördelaktig än han verkar ha bedömt den. I jämförelse med krigets första månader hade revolutionen allvarligt underminerats fram till tidpunkten då stalinisterna provocerade fram majresningen.

Än en gång drog Trotskij uppmärksamheten till den ödesdigra frånvaron i maj 1937 av ett revolutionärt parti. Men även om POUM hade varit det parti Trotskij såg behovet av, så var dess styrkor begränsade nästan helt till Katalonien. Vilken revolutionär rörelse som helst i denna region kunde, med hänsyn till dess strategiska betydelse, ha utövat ett ansevärt inflytande över resten av Spanien. Men problemet var att POUM saknade en betydande bas bland Barcelonas industriproletariat, den verkliga förtruppen för regionens arbetarklass. Även om partiet hade 30 000 medlemmar i december 1936, fanns endast 2200 av dessa i Barcelona.⁸⁵ Dess massbas fanns bland bönder och arbetare i små provinsstäder. I Barcelona var POUM, även om man hade medlemmar inom de flesta sektorer, verkligt starkt endast bland butiks- och kyrkoarbetare, och i mindre grad bland typografer. Det har också funnits en tendens i Trotskijs texter om den spanska revolutionen att överskatta betydelsen av POUM:s potentiella allierade i maj 1937, den radikala anarkistgruppen, Durrutis Vänner. Den senares program, särskilt dess uppmaning till ”revolutionära militärledningar” och maktövertagande, var utan tvivel uppmuntrande för marxister, men den hade en ganska efemär existens som organisation och dess huvudsyfte var att byta ut CNT-ledningen. Under majhändelserna lyckades POUM, även om det fanns kontakter mellan de två organisationerna, inte nå någon överenskommelse om ett gemensamt agerande med Durrutis Vänner. Andrade rapporterade till partiledningen att de hade ”obetydlig tyngd” och ”inte var förmögna att utarbeta en ansvarsfull politik”.⁸⁶

Inget av dessa förbehåll mot Trotskijs syn på händelseutvecklingen innebär att POUM inte hade något alternativ till det ställningstagande det gjorde. Två veckor efter resningen gav partiledaren Julián Gorkin trovärdighet åt Trotskijs analys när han rapporterade:

Om det hade blivit ett maktövertagande skulle centralregeringen ha varit tvungen att förhandla med Katalonien, eftersom Katalonien är den mest antifascistiska regionen i hela Spanien... [och] den skulle ha fruktat återverkningarna av våldsam repression, eftersom CNT har sina bästa stridande vid Madridfronten. Det råder inget tvivel om att en revolutionär regering skulle ha kunnat handskas med Spaniens övriga partier och skulle ha utvidgat den revolutionära situationen.⁸⁷

En annan partiledare, Gironella, skulle kort efter kriget medge att hans parti hade misslyckats med att förstå det händelseförlopp som ledde till Maj, och därför inte hade förberett sig för strid och inte vetat hur man skulle dra fördel av ”anarkismens stora förräderi”. ”Istället för att se situationen som den var: en våldsam kamp om makten”, skrev han, ”såg POUM det som en vanlig kontrarevolutionär provokation.” Det var inte bara en provokation, utan ”den definitiva lösningen” på den motsägelse som hade uppstått i juli 1936 ”i kontrarevolutionens favör”.⁸⁸

POUM:s ställning i maj 1937 var det logiska resultatet av dess praktik sedan krigsutbrottet. I sin rädsla för att bli isolerat och för att offentligt bryta med CNT-ledningen var det impotent

⁸⁵ *Boletín Interior del POUM*, 15 januari 1937.

⁸⁶ Solano, op cit, s 97.

⁸⁷ ”Reunion del Subsecretariado Internacional del POUM, 14 de mayo 1937. Informe del camarada Gorkin sobre las jornadas de mayo”, *Balance*, juni 1995.

⁸⁸ Gironella (Enric Adroher), ”Sobre los errores cometidos por el POUM”, *L'Expérience Espagnole*, op cit.

under händelsernas gång. Om anarkosyndikalisterna hade accepterat POUM:s maning att de två organisationerna skulle ta över Barcelona helt och hållet och på så vis skapa ett andningshål för revolutionen, kunde resultatet av majhändelserna ha blivit helt annorlunda. Man kan endast spekulera i huruvida de revolutionära styrkorna skulle ha kunnat utmana makten i hela den republikanska zonen. Icke desto mindre innebar den anarkosyndikalistiska ledningens linje en bottenlös kapitulation, och ledde till revolutionens slutliga nederlag. Genom att följa CNT-ledningen gjorde POUM endast sammanbrottet för sin egen organisation och för de kvarstående vinsterna från juli 1936 så mycket lättare.

Bolsjevik-leninisterna och POUM

Som vi har sett låg frågan om hur ett revolutionärt parti kunde byggas upp i centrum för Trotskij's skrifter om Spanien, särskilt efter Majhändelserna 1937.⁸⁹ I början av inbördeskriget uteslöt han inte helt möjligheten att vinna över POUM på sin sida, trots all den kritik han nyligen haft mot dess politik. Dessutom sympatiserade fortfarande många POUM-medlemmar, särskilt de från ICE, med Trotskij, och i synnerhet hans kamp mot stalinismen. Det allra viktigaste var att POUM:s press hade fortsatt att publicera artiklar av honom. Den trotskistiska rörelsens försiktiga optimism vad gäller POUM i början av kriget speglades av den amerikanska trotskisten Felix Morrow, som senare skulle bli en av dess häftigaste kritiker, när han i september 1936 skrev att POUM "bland sina kadrer räknar landets mest erfarna revolutionärer", och att det hade "gjort en tydlig sväng bort från sin centristiska kurs".⁹⁰

Trots sammanbrottet i relationerna mellan IS och ICE under 1935 och den kärva kritik POUM hade fått från den trotskistiska rörelsen för att ha undertecknat Folkfrontspakten, hade tidigare ICE-ledare som Andrade och Nin under månaderna fram till kriget ännu kontakt med IS, liksom med åtskilliga trotskistiska utbrytargrupper.⁹¹ I och med utbrottet av revolutionen argumenterade Nin och andra POUM-ledare för att tiden nu var mogen för att skapa en ny revolutionär international, något som gjorde att de kom i konflikt med åtskilliga partier inom Londonbyrån, och placerade dem närmare Trotskij's position.⁹² När Internationella Sekretariatets representant Jean Rous anlände till Spanien i början av augusti 1936 var hans inledande kontakter ganska positiva.⁹³ Åtskilliga utländska trotskister som bodde i Barcelona arbetade redan med POUM, och som en konsekvens av Rous' samtal med partiledningen uppmuntrades dessa och andra utländska trotskister att enrollera sig i dess milis. Trotskister utgjorde majoriteten av POUM:s 50 soldater starka Internationella Lenin-kolonn, som organiserades i mitten av augusti 1936, som skulle bli den första helt utländska enheten i milisen. Vid POUM:s första offentliga massmöte efter krigsutbrottet lästes ett meddelande från Fjärde Internationalen från podiet, och enligt den italienske trotskisten Nicola di Bartolomeo (Fosco) slutade mötet med att publiken hyllade Lenin och Trotskij.⁹⁴ Och mycket viktigt: POUM gick med på att fortsätta att publicera artiklar av Trotskij i sin press och att till den katalanska

⁸⁹ För en sammanställning av trotskistisk aktivitet i Spanien under inbördeskriget, se Pagès, "Le mouvement trotskyste pendant la guerre civile d'Espagne", *Cahiers Leon Trotsky*, nr 10, Grenoble juni 1982, s 47-65; Guillamón (red), *Documentación histórica del trosquismo español (1936-1948)*, Madrid 1996, och *Revolutionary History*, Vol 4, nr 1&2.

⁹⁰ Morrow, op cit, s 60

⁹¹ Se brevet från Andrade till Nin, 4 maj 1936, vilket talar om "vår internationella organisation", i Guillamón, op cit, s 44-46.

⁹² Tosstorff, op cit, s 169.

⁹³ Nicola di Bartolomeo vittnade om de till en början i allmänhet goda relationerna mellan Rous, honom själv och f. d. ICE-ledare som Nin, Molins i Fábrega och särskilt Andrade. Di Bartolomeo intervjuade själv Nin på kvällen den 18 juli (N di Bartolomeo, "The Activity of the Bolshevnik-Leninists in Spain and its Lessons", *Revolutionary History*, vol 4, nr 1/2, s 230-34; Fosco, "Espagne, Mai 36-Janvier 38", *La Vérité*, 1 juni 1938, citerat i Guillamón, s 179).

⁹⁴ N di Bartolomeo, "The Activity of the Bolshevnik-Leninists in Spain and its Lessons", *Revolutionary History*, vol. 4, nr 1/2 s 234.

regeringen resa frågan om att bevilja honom asyl i Katalonien.⁹⁵ Därmed kunde di Bartolomeo senare hävda att under krigets första veckor ”hade Bolsjevik-leninisterna ett betydande inflytande bland POUM:s medlemmar”.⁹⁶

Trotskijns reaktion på dessa tidiga kontakter var verkligen mycket försonlig. Han svarade Rous:

Vad gäller Nin, Andrade och de andra skulle det vara kriminellt att nu i denna stora strid låta oss styras av minnen från den föregående perioden. Även efter de erfarenheter vi har haft, om det finns olika åsikter beträffande program och metod, får dessa skiljaktigheter absolut inte hindra ett ärligt och varaktigt närmande.⁹⁷

Tre dagar senare spekulerade han kring hur POUM kunde samarbeta med anarkisterna: ”vi är bara observatörer..., dessa frågor kan endast lösas på plats”.⁹⁸ Trotskijns brev till Rous beslagtogs av Mussolinis hemliga polis och nådde aldrig sin adressat. De gamla friktionerna kom snart åter upp till ytan, och de återuppstod vid en tidpunkt då Trotskij hade tvingats till tystnad genom sin husarrest i Norge. Som den franske historikern Pierre Broué påpekar, kom stoppet för Trotskijns möjligheter att ingripa i utvecklingen i Spanien i ett läge när ”det minsta politiska initiativ kunde ha fått oberäkneliga konsekvenser” för hans förhållande till Nin och andra före detta ICE-medlemmar.⁹⁹

I mitten av augusti publicerade den franska trotskistiska tidningen *La Lutte Ouvrière* ett brev från Trotskij, som från början endast var avsett för internt bruk, där han angrep Nin för dennes ”brott” att ha stött Folkfronten i februari 1936, och rådde sina anhängare att undvika ”varje kompromiss med inbiliska centrister, varje raserande av barriärer mellan dem och oss – med ett ord, varje kriminell försoning”. Enligt flera vittnesmål skadade publiceringen av detta brev allvarligt relationen mellan Rous och vissa POUM-ledare.¹⁰⁰ Läget förvärrades sedan ytterligare när POUM censurerade en artikel av Trotskij som de publicerade, där man utslöt en kritisk referens till den franske vänstersocialistiske ledaren Marcel Pivert, som POUM ogärna kritiserade, eftersom han i hemlighet organiserade vapensändningarna till Republiken.¹⁰¹ I och med Nins inträde i Generalitat i slutet av september 1936 hårdnade trotskisternas attityd till POUM ytterligare, och när de bad att få bilda en egen fraktion inom partiet avslogs detta. Fastän de få spanska trotskisterna också förblev medlemmar i POUM, bildades i november 1936 formellt Bolsjevik-leninistiska sektionen som en oberoende organisation.

POUM visade emellertid mycket litet intresse för att gå in i en dispyt med Trotskij, och hoppades kanske fortfarande att undvika en öppen brytning med honom. Trotskijns ankomst till Mexico råkade sammanfalla med en POUM-delegations besök för att köpa vapen under ledning av veteranen och arbetarledaren David Rey. De tog omedelbart kontakt med den gamle bolsjevikledaren, och Rey organiserade bevakningen av hans hus.¹⁰² I februari innehöll

⁹⁵ Det fanns en överenskommelse om att artiklar av Trotskij skulle finnas i *La Batalla* varje vecka på dess förstasida, se Fosco, ”Espagne, Mai 36-Janvier 38”, *La Vérité*, i juni 1938, citerat i Guillamón, s 183.

⁹⁶ N di Bartolomeo, ”The Activity of the Bolsheviki-Leninists in Spain and its Lessons”, *Revolutionary History*, vol. 4, nr 1/2 s 234.

⁹⁷ LD Trotsky, ”Letter to Jean Rous”, 16 augusti 1937, *The Spanish Revolution*, op cit s 240.

⁹⁸ LD Trotsky, ”Letter to Victor Serge”, 19 augusti 1937, *The Spanish Revolution*, op cit s 241-2.

⁹⁹ Trotsky, *La Revolución Española*, vol 2, op cit, s 22.

¹⁰⁰ LD Trotsky, ”Letter to the International Secretariat”, 27 juli 1936, *The Spanish Revolution*, op cit s 230-2 [svenska: [Brev till det Internationella sekretariatet](#)]. Om svar på detta brev, se P Broués not i Trotsky, *La Revolución Española*, vol 2, op cit, s 48-49.

¹⁰¹ Originalet slog fast ”endast personer som Maurice Paz eller marceau Pivert kan tro att Daladier skulle kunna rena armén från reaktionärer och fascister... Men ingen tar sådana människor på allvar.” I *La Batalla* hade man lyft bort de kursiverade avsnitten och ersatt dem med ”endast naiva människor” (Trotsky, ”The Lessons of Spain”, 30 juli 1936, *The Spanish Revolution*, s 234-39 [svensk översättning: [De första lärdomarna av Spanien](#)]; *La Batalla*, 22 augusti 1936).

¹⁰² Solano, op cit, s 109.

La Batalla, utan den minsta kommentar, Trotskijs första deklARATION från Mexico om läget i Spanien, som var kritisk till POUM. Först en månad senare återfanns det första offentliga genmälet mot denna kritik i partipressen.¹⁰³

Vid den tid då Trotskij åter kunde rikta sin uppmärksamhet mot situationen i Spanien verkar han ha givit upp tanken på att vinna över POUM för sina egna idéer. Partiets "centrism" och "förräderi", som nu blev återkommande teman i hans texter, var det logiska resultatet av ICE:s politik under åren före kriget. Som Trotskij hade varnat just innan inbördeskriget började: "små brott och svek som nästan förblir oupptäckta under normala omständigheter ger en mäktig genklang i revolutionstider".¹⁰⁴ Enligt den förre bolsjevikledaren var den verkliga skada som POUM-ledningen förorsakade under spanska revolutionen att de "med sina allmänna 'vänster'-paroller skapade en illusion om att ett revolutionärt parti existerade i Spanien och förhindrade att de sant proletära, oförsonliga tendenserna, kunde träda fram". Därmed hade POUM, "i motsättning till sina egna föresatser visat sig ... vara det främsta hindret på vägen mot skapandet av ett revolutionärt parti".¹⁰⁵

Om Trotskij hade hoppats att påverka de mer vänstersinnade inom POUM, så hjälpte honom inte hårdheten i hans språk i kontakterna med partiet att nå hans mål. Jean Rous skrev i början av 1939 att han ansåg att man under den spanska konflikten inte alltid hade behandlat politiska skiljaktigheter på ett lämpligt sätt.¹⁰⁶ Victor Serge, som ofta läxades upp av Trotskij för sitt stöd till Nin, anklagade "översättarna och publicisterna" för att ha "överdrivit Trotskijs stil". Den ledande belgiske trotskisten, Georges Vereeken, skulle senare anklaga stalinistiska agenter bland trotskisterna för att avsiktligt ha uppammat skiljelinjer och missförstånd mellan Trotskij och POUM.¹⁰⁷ Situationen förvärrades genom den begränsade information som nådde Trotskij. Som Broué har påpekat var till exempel POUM:s publikationer på främmande språk, som Trotskij ofta var beroende av för information, "extremt fria" i sin tolkning av partiets politik.¹⁰⁸

Trotskijs hopp vilade istället på de spanska "Bolsjevik-leninisternas" (som trotskisterna kallade sig vid denna tidpunkt) mycket begränsade styrkor. När kriget startade hade det inte funnits någon organiserad trotskistisk grupp i Spanien, och fastän några få före detta ICE-militanter rekryterades, bestod den Bolsjevik-leninistiska gruppen, åtminstone till en början, huvudsakligen av utlänningar. Det hela förvärrades på grund av existensen av en liten utbrytargrupp kring tidningen *Le Soviet*, som var knuten till Raymond Moliniers Parti Communiste Internationaliste, under ledning av di Bartolomo. Den "officiella" gruppen hade aldrig mer än omkring trettio medlemmar, och den gav endast ut två tidskrifter och tre nummer av sin tidning *La Voz Leninista* under loppet av kriget, plus ett antal flygblad. *Le Soviet*-gruppen bestod bara av åttio personer, alla utom en utländska, och gav ut femton nummer av sin tidning, men på franska.¹⁰⁹ En intern rapport från december 1936 om den officiella Bolsjevik-leninistiska

¹⁰³ LD Trotsky, "Interview with Havas, *The Spanish Revolution*, op cit s 242-44 [svensk översättning: [Intervju med Havas](#)]. *La Batalla*, 21 februari 1937. Den första artikeln som besvarade Trotskijs kritik var "A propósito de unas declaraciones de Trotsky sobre el POUM", *La Batalla*, 25 mars 1937.

¹⁰⁴ LD Trotsky, "The POUM and the Popular Front", 16 juli 1936, *The Spanish Revolution*, op cit s 219. [svenska: [POUM och folkfronten](#)]

¹⁰⁵ LD Trotsky, "The Lessons of Spain: The Last Warning", 17 december 1937 [[Lärdomar av Spanien – den sista varningen](#)], och "The Culpability of Left Centrism", 10 mars 1939, *The Spanish Revolution*, op cit s 318, 345.

¹⁰⁶ J Rous, "Spain 1936-39: The Murdered Revolution", *Revolutionary History*, Vol 4, nr 1/2, s 397.

¹⁰⁷ Serge, citerad i Vereeken, s 161. Även om vissa av Vereekens påståenden är en aning fantasifulla, spelade GPU uppenbarligen en splittrande roll inom den internationella trotskistiska organisationen under 30-talet. Det mest ökända fallet var Marc Zborowski (*Etienne*), som var en ledande person i Internationella Sekretariatet under spanska inbördeskriget och senare i USA bekände att han varit GPU-agent vid denna tid.

¹⁰⁸ Trotsky, *La Revolución Española*, vol 2, op cit, s 322, n 85.

¹⁰⁹ Enligt de belgiska trotskisterna hade den spanska Bolsjevik-leninistiska gruppen 33 medlemmar i början av 1937 (Trotsky, *La Revolución Española*, vol 2, s 93 f). Enligt Guillamón (s 24, f 10) fanns i maj 1937 30 i BL-gruppen och åtta i *Le Soviet*. En internrapport av Erwin Wolf hävdade att det i juni 1937 fanns 26 medlemmar i

gruppen lämnar mycket litet tvivel om dess inledande svaghet. Det första problemet var att de bästa militanterna var angelägna om att visa vad de kunde när de kom till Spanien, och de flesta tog sig till fronten istället för att ”organisera en fast kärna” i eftertruppen. Där fanns endast kvar ”en handfull inkompetenta, karriärister och äventyrare”, och snart fann sig gruppen stå ”utan någon organisation och fullständigt desorienterad”. Som utlänningar saknade de ”fasta länkar till arbetarklassen”, hade ”otillräckliga kunskaper om massornas språk och vanor” och mötte ”enorma svårigheter i sitt politiska arbete”.¹¹⁰

Bolsjevik-leninisterna var övertygade om att det, åtminstone objektivt, fanns en bas för en ”omgruppering” av den revolutionära vänstern inklusive en del av Vänstersocialisterna, delar av POUM och de radikalare anarkistfraktionerna. Trotskisterna uppmuntrades särskilt genom kontakterna med Durrutis Vänner under majhändelserna, varur några av dess medlemmar tryckte Bolsjevik-leninisternas propaganda. Icke desto mindre var de, trots påståenden om motsatsen, oförmögna att utöva något inflytande över Durrutis Vänner som sådant.¹¹¹ Men förhållandet till POUM var dåligt och en ytterligare förfrågan i april 1937 om att tillåtas bilda en öppen fraktion inom partiet ledde ingen vart. Detta var knappast förvånande eftersom Bolsjevik-leninisternas öppna brev till POUM var skrivet på ett sådant sätt att det blev uppenbart att det bara var en propagandistisk övning för att ”lyfta fram” den centriska ledningen inför dess basmedlemmar.¹¹² Till och med de sektorer som av trotskisterna hade identifierats som POUM:s vänster visade nu obetydligt intresse för samarbete med Bolsjevik-leninisterna.¹¹³ Den Bolsjevik-leninistiske ledaren Erwin Wolf skyllde på hans grupps ”sektarism” och kritikens ”abstrakta” natur för dess misslyckande i att påverka POUM.¹¹⁴

Vissa revolutionära marxister såg emellertid inget alternativ till att arbeta enbart inom POUM, även om det betydde att de inte hade någon öppen fraktion. Åtskilliga utländska dissidenter och ex-trotskistiska fraktioner gav sitt kritiska stöd till POUM, och deras medlemmar som reste till Spanien gick med i partiet utan förbehåll, till exempel *Le Soviet*-gruppen. Huvudsyftet för dessa grupper var att genom samarbete med före detta ICE-medlemmar hjälpa till att stärka POUM:s vänsterflygel och bilda kärnan till ett verkligt revolutionärt parti. Inom den ”officiella” trotskistiska rörelsen argumenterade, i hög grad till Trotskijs vämjelse, de relativt betydelsefulla belgiska och holländska sektionerna för ett kritiskt stöd till Nins parti. De pekade på att POUM var långt ifrån en homogen organisation, och det enda perspektiv som stod öppet för trotskisterna, med tanke på deras svaghet, var att försöka ”omvandla det till ett sant parti inom Fjärde Internationalen”. Enligt dessa grupper hade de officiella Bolsjevik-leninisternas sektarism endast tjänat till att fjärma de många POUM-medlemmar som var revolutionärer och hade hjälpt de mer centriska elementen i partiledningen i deras kamp mot trotskismen.¹¹⁵

gruppen (17 i Barcelona), av vilka fem var utlänningar (BN, ”Rapport Interieur”, Barcelona 6 juli 1937, s 139). Munis hävdade att majoriteten av BL-gruppen bestod av spanjorer i april 1937 (G Munis, ”Carta a Trotsky”, 22 april 1937, s 121). Bolsjevik-leninisternas tidning *La Voz Leninista* publicerades för första gången den 5 april 1937 och därefter 23 augusti 1937 och 5 februari 1938. Avsikten var att ge ut ett nummer varannan månad. Se Munis, ”Carta a Trotsky”, s 121.

¹¹⁰ ”Informe de actividad del grupo BL en Barcelona”, i Guillamón, op cit, s 58, se även Vereeken, op cit, s 176-77.

¹¹¹ BN, ”Rapport Interieur”, i Guillamón, s 141; Morrow, s 139, talar om att Bolsjevik-leninisterna upprättade ”intima kontakter med de anarkistiska arbetarna, särskilt Durrutis vänner”; Guillamón, *The Friends of Durruti Group 1937-1939*, Edinburgh 1996, s 94-106, behandlar trotskisternas förmodade kontakter med Durrutis vänner i detalj.

¹¹² *La Voz Leninista*, 5 april 1937.

¹¹³ BN, ”Rapport Interieur”, i Guillamón, op cit, *Documentación*, op cit s 141.

¹¹⁴ Han kritiserade dem också för att de inte deltog i fackligt arbete (BN, ”Rapport Interieur”, i Guillamón, *Documentación*, s 139-40).

¹¹⁵ Se rapporten från Amsterdamkonferensen av Byrån för Fjärde Internationalen, 11-12 januari 1937, då den belgisk-holländska linjen fick stöd av den närvarande majoriteten, återgivet i Pierre Broués appendix till

POUM var splittrat internt, som kritiken mot partiets deltagande i den katalanska regeringen hade visat, och även om formellt organiserade fraktioner inte fanns går det att identifiera vänster-, center- och högertendenser.¹¹⁶ Som en POUM-ledare till ”vänster” senare medgav, ”genomlevde hans parti från och med revolutionens inledning ett dolt permanent kristillstånd”.¹¹⁷ I Valencia stödde partiet öppet folkfronten och var ganska bitter i sin antitrotskism, liksom den viktiga Sabadell-organisationen i Katalonien. Den växande krisen inom POUM skulle antagligen ha brutit ut än klarare vid dess kommande nationella kongress, men den kunde inte genomföras när väl partiet hade blivit illegalt. JCI:s centralkommitté, till exempel, tänkte föreslå uteslutning av dem inom partiet som stödde folkfronten.¹¹⁸ Några år efter inbördeskriget splittrades faktiskt POUM, men det var högerflygeln som bröt sig ur och bildade en katalansk socialdemokratisk grupp, *Moviment Socialista de Catalunya*. I slutet av 40-talet var partiledningen i exil i händerna på partivänstern.¹¹⁹

Även om Trotskij i mars 1937 förutspådde att POUM skulle splittras om det inte ändrade linje, var det inte förrän efter kriget som han i förbigående refererade till dess vänsteropposition.¹²⁰ De före detta ICE-medlemmarna bildade grundvalen för partivänstern, men det militära upproret hade fångat många av dem bakom fiendens linjer och få överlevde. Bland de tidigare ICE-avdelningar som återstod skars de i norra Spanien av från resten av den republikanska zonen, och i Madrid dog tre fjärdedelar av förkrigsmedlemmarna under de första månadernas strider. Ändå var Madrid-POUM klart öppet ”trotskistiska” i sina sympatier, och stod till vänster om partiledningen i Barcelona. I Katalonien hade ICE-gruppen blivit kraftigt distanserad av BOC vad gäller numerär. Blockets huvudledare, Joaquín Maurín, hade varit särskilt intresserad av att stärka sitt parti genom att dra in Kommunistiska vänsterns kader, särskilt hans vän Nin. Maurín hade på detta vis agerat som en brygga mellan Nins grupp och de tidigare BOC-ledarna, men i hans frånvaro väcktes åter den gamla misstänksamheten mot ”trotskisternas” intentioner.¹²¹ Även om Nin utåt var ledare för POUM var han hela tiden utsatt för kontroll från de tidigare BOC-medlemmarnas sida, vilka utgjorde majoritet i partiledningen. Det talades till och med om uteslutning av Juan Andrade, den mest uttalade kritikern av partilinjen inom ledningen, från POUM:s verkställande utskott.¹²² Men varken Nin eller de andra före detta ICE-ledarna kände sig starka nog för att bryta med partimajoriteten.¹²³ Kring maj 1937 hade POUM:s vänster stärkts när en del militanter, särskilt

Trotskij, *La Revolución Española*, vol 2, s 422-37. Förutom franska PCI genom *Soviet*-gruppen försökte amerikanska Revolutionary Workers League, genom Russell Blackwell arbeta inom POUM.

¹¹⁶ Russell Blackwell identifierade åtta olika tendenser inom POUM i december 1936, se *Political Tendencies Inside the POUM (Preliminary Report)*, Barcelona 8 december 1936; se också ”Comentarios a la reunión del Comité Central ampliado del POUM”, *Boletín editado por el grupo Bolchevique Leninista de España (IV Internacional)*, januari 1937.

¹¹⁷ J Andrade, ”Förord” till A Nin, *Los Problemas de la Revolución española*, Paris, 1971, s 8.

¹¹⁸ *Juventud Comunista*, 10 juni 1937.

¹¹⁹ Några få POUM-militanter anslöt sig till trotskisterna, till exempel en f.d. ICE-ledare från Llerena, Eduardo Mauricio. I början av 50-talet antog POUM en statskapitalistisk analys av Sovjetunionen och Östblocket, se utdraget ur Tony Cliff's *State Capitalism in Russia*, ”sobre la estructura social de la URSS. La burocracia en la industria”, *La Batalla* (Paris), 8 april 1951, och artiklar av Ignacio Iglesias, *La Batalla* (Paris), 19 juli 1950, 25 augusti 1951, 10 oktober 1951, 12 november 1951, 15 december 1951; dessa återgav i POUM (*Cuadernos de La Batalla*) ”la URSS; de la revolución socialista al capitalismo de Estado”, se också ”Resolución de la Conferencia del POUM. La naturaleza social del régimen ruso” (25 maj 1953), *La Batalla*, 1 augusti 1953. POUM ”upplöstes inte efter inbördeskriget” (Cliff, *Trotsky*, s 284 f); efter en period av underjordisk aktivitet under slutet av 40-talet var det i huvudsak en exilorganisation fram till 70-talet, när det deltog i ett misslyckat försök att förena olika revolutionära marxistiska grupper. *La Batalla* utkom senast under 1980.

¹²⁰ LD Trotsky, ”No Greater Crime”, 15 juli 1939, *The Spanish Revolution*, op cit s 351.

¹²¹ Maurín tillfångatogs i Franco-zonen i början av kriget.

¹²² Tosstorff, op cit, s 163.

¹²³ Enligt Fosco, i augusti 1936, hade Andrade talat om att organisera en fraktion ”för att bekämpa Nins centrism” (N di Bartolomeo, ”The Activity of the Bolshevik-Leninists in Spain and its Lessons”, *Revolutionary History*, Vol 4, nr 1/2, s 234). Detta påstående avvisas av den tidigare POUM-medlemmen Albert Masó i hans

bland ungdomen och i Barcelona, började protestera mot ledningens konstanta vankelmod. Den mest uttalade och sammanhängande kritiken kom från administratören för partipressen, Josep Rebull, som i en serie dokument skrivna som en del av förkongressdiskussionen angrep POUM-ledningens oförmåga att ge massorna ett klart revolutionärt alternativ. Till skillnad från trotskisterna såg Rebull, tidigare BOC-medlem, denna oförmåga som en brytning mot Blockets och POUM:s politiska linje före kriget.¹²⁴

Den repression som riktades mot de mest radikala sektorerna av arbetarrörelsen efter majhändelserna underminerade varje perspektiv på den revolutionära ”omgruppering” som Bolsjevik-leninisterna hoppades på. Vänstersocialisterna, som demoraliserades både genom förlusten av många militanter till stalinismen och genom fördrivningen av deras ledare Largo Caballero från regeringen, gjorde små försök att bekämpa det våldsamma kontrarevolutionära anfallet. Vänsteranarkisterna drabbades mycket tungt av repressionen och Durrutis Vänner uteslöts från CNT, även om denna sanktion aldrig genomfördes. Som Pierre Broué betonar blev Bolsjevik-leninisterna dessutom ännu mer isolerade från POUM och dess vänsterflygel i och med att de tvingades under jorden och fick åtskilliga ledande medlemmar mördade.¹²⁵

Det saknade partiet?

Ställd inför fascismens tillväxt, krigshotet och socialdemokratins och stalinismens bankrutt såg Trotskij inget annat alternativ än att på kort sikt kalla till bildande av en ”fjärde” International. Trotskijs beslut att förespråka ett omedelbart bildande av ett nytt revolutionärt parti i Spanien måste ses i samband med hans allmänna politiska analys av det sena 30-talet, med den fascistiska tillväxten som uppenbarligen inte gick att stoppa, den överhängande krigsfaran och stalinismens strypgrepp på stora delar av den internationella arbetarrörelsen. Både hans egen situation och den för rörelsen han försökte bygga blev alltmer desperat, och detta ledde till vad som beskrivits som ”ett nästan tusenårigt och messianskt” drag i hans politik vid den här tiden.¹²⁶ För Trotskij måste gapet mellan objektiv nödvändighet och den subjektiva verkligheten överbryggas så snabbt som möjligt. Det fanns ett brådskande behov av att skapa ett nytt revolutionärt ledarskap, inte bara i respektive land, utan på internationell nivå. ”Mänsklighetens historiska kris”, skrev han 1938, ”reduceras till det revolutionära ledarskapets kris”.¹²⁷ Trotskij var ändå övertygad om att ”under loppet av de närmaste tio åren kommer Fjärde Internationalens program att bli ledstjärna för miljoner och dessa revolutionära miljoner kommer att veta hur de ska storma jord och himmel”.¹²⁸ När han skrev i slutet av 1937 vid den spanska revolutionens nederlag, hade han dragit slutsatsen att över hela världen: ”De

brev den 5 maj 1998, som kritiserar olika aspekter på den samling av Bolsjevik-leninistiska dokument redigerad av A Guillamón, *Documentación*, se *Balance*, augusti 1998, som också innehåller Guillamóns svar.

¹²⁴ Rebulls dokument publicerades undertecknade av *Célula 72* i Barcelonas lokalkommittés *Boletín Interior*, 23 april 1937 och 29 maj 1937; och har åter publicerats, tillsammans med åtföljande kommentarer av honom själv i *Balance*, nr 19, maj 2000 och nr 20, oktober 2000. Munis hävdade felaktigt att majoriteten av partiets lokalkommitté i Barcelona var ”helt överens” med hans grupp (G Munis, ”Carta a Trotsky”, i Guillamón, *Documentación*).

¹²⁵ Se Broués kommentarer i Trotsky, *La Revolución Española*, vol 2, s 119 f. Munis talade, i en text från december 1937, om sin grupps ”nästan totala isolering” (Lettre à Klement”, Barcelona, 29 december 1937, i Guillamón, *Documentación*, s 168). Trots denna isolering, sände BL, några få dagar efter det att POUM hade förklarats olagligt, en vädjan till POUM:s vänster [eller: återstoden av POUM] och Amigos de Durruti som talade om hur ”det gamla POUM” hade dött, och att det nu var tid att bilda ”Fjärde Internationalens POUM”, se Comité de la Sección Bolchvique-Leninista de España, ”El viejo POUM ha muerto”, Barcelona, 26 juni 1937, i *ibid* s 132-35.

¹²⁶ J Molyneux, *Leon Trotsky's Theory of Revolution*, Brighton 1981, s 185; Duncan Hallas talar om ”nästan messianism i Trotskijs inställning” vid denna tid (D Hallas, *Trotsky's Marxism*, London 1979, s 95); Tony Cliff anspelar också på den ”semi-messianska anda” som präglar Fjärde Internationalen (Cliff, s 306).

¹²⁷ Leo Trotskij, *Kapitalismens dödskamp och Fjärde Internationalens uppgifter* (”Övergångsprogrammet”), Bokförlaget Röda rummet, juni 1977, s 26.

¹²⁸ LD Trotsky, ”The Founding of the Fourth International”, *Writings of Leon Trotsky 1938-39*, New York, 1974, s 87.

revolutionära kadrerna samlas nu endast under Fjärde Internationalens fana. Född under nederlagens genljud kommer Fjärde Internationalen att leda sina trålar till seger.”¹²⁹

Som Duncan Hallas har kommenterat, så ”gjorde de förväntningar som sådana uttalanden ledde till att det blev ytterst svårt för Trotskijs anhängare att göra nyktra och realistiska värderingar av verkliga förändringar i arbetarklassens medvetenhet, förändringar i klasskampsbalansen, och taktiska förändringar för att uppnå maximal fördel av dem (grunden för Lenins politiska praktik)”, liksom den betoning som lades på det centrala i programmatiska krav som ett sätt att komma förbi revolutionärernas svagheter, varigenom kraven i sig verkade ha ”något värde oberoende av revolutionär organisation”.¹³⁰ Som Bolsjevik-leninisternas ledare Erwin Wolf kommenterade kort innan han fördes bort av stalinisterna, med tanke på att hans grupp misslyckades med att påverka POUM, ”korrekta idéer i sig är inte tillräckligt”.¹³¹

Även om en sådan inställning blev karakteristisk för Trotskijs politik i slutet av 30-talet, hade Trotskij så tidigt som i december 1930, när den spanska vänsteroppositionen knappt hade femtio medlemmar, skrivit att trots dess svaghet, om den bara tog initiativ för att ”ställa upp de politiska... och organisatoriska problemen för revolutionen, kan den på mycket kort tid erövra den ledande positionen i rörelsen”.¹³² Fem år senare beklagade han sig att ”med en korrekt politik hade ”Vänsterkommunisterna”, som sektion av Fjärde Internationalen, idag kunnat stå i ledningen för det spanska proletariatet”, istället hade Nin och hans kamrater ”under sex år gjort allt som varit möjligt för att utsätta detta energiska och heroiska spanska proletariat för de mest fruktansvärda nederlag”.¹³³ Detta fördömande uttalande om de tidigare spanska trotskisternas roll tilldelar dem en betydelse de aldrig hade. Som vi har sett ledde denna frånvaro av ett revolutionärt ledarskap Trotskij till att alltmer sätta allt sitt hopp till den lilla gruppen spanska Bolsjevik-leninister. Så under våren 1937 kunde han förklara att ”utanför Fjärde Internationalen finns bara Stalin – Caballero-linjen”, och att revolutionärer måste förstå att det ”inte fanns någonting emellan Fjärde Internationalen och förräderi”.¹³⁴

Trotskij verkade alltså övertygad om att en korrekt politisk linje i en revolutionär situation kunde förvandla till och med den minsta grupp till arbetarklassens ledarskap. Eftersom POUM inte var någon liten grupp utan ett parti av tusentals medlemmar, var detta ännu tydligare. I februari 1937 hade han skrivit:

Politiken från POUM-ledningen är en politik av anpassning, förhoppningar, tvekan, det vill säga den allra farligaste linjen under inbördeskrig, som är kompromisslöst. Det är bättre att i POUM ha 10 000 kamrater som är redo att mobilisera massorna mot förräderi än 40 000 medlemmar som följer andras politik istället för att genomföra sin egen. De 40 000 medlemmarna... kan inte ensamma säkra proletariatets seger om deras linje är tvekan. Men 20 000, eller till och med 10 000, med en klar beslutsam aggressiv linje kan vinna massorna på kort tid, på samma sätt som bolsjevikerna vann massorna på åtta månader.¹³⁵

När inbördeskriget var mer eller mindre slut och hela vidden av den spanska arbetarklassens nederlag stod klar, drog han slutsatsen att ”om POUM inte hade följt anarkisterna i hasorna och inte förbrödrats med Folkfronten, om det hade fört en oförsonlig revolutionär politik, så

¹²⁹ LD Trotsky, ”The Lessons of Spain: The Last Warning”, 17 december 1937, *The Spanish Revolution*, op cit s 326. [[Lärdomar av Spanien – den sista varningen](#)]

¹³⁰ Hallas, op cit. s 103-04.

¹³¹ Han kritiserade dem också för att inte delta i fackligt arbete (BN, ”Rapport Interieur”, i Guillamón, *documentación*, s 139-40).

¹³² LD Trotsky, ”Letter to A Nin”, 12 december 1930, *The Spanish Revolution*, op cit s 383.

¹³³ LD Trotsky, ”Tasks of the Fourth International in Spain”, 23 mars 1937, *The Spanish Revolution*, op cit s 211, 250.

¹³⁴ LD Trotsky, ”Is Victory Possible in Spain?”, 23 april 1937 [[Är seger möjlig i Spanien?](#)]; ”The Insurrection in Barcelona”, 12 maj 1937 [[Upproret i Barcelona](#)], *The Spanish Revolution*, op cit s 262, 266.

¹³⁵ LD Trotsky, ”A Strategy for Victory”, 25 februari 1937, *The Spanish Revolution*, op cit s 245 [svenska: [En strategi för seger](#)].

hade det... i maj 1937... eller antagligen mycket tidigare befunnit sig i ledningen för massorna” och ha säkrat segern.¹³⁶

Trotsky baserade sin övertygelse på möjligheten för en liten grupp att snabbt omvandla sig till ett massparti i en revolutionär situation, och bli arbetarklassens ledning på erfarenheterna från bolsjevikerna. Men det känns knappast nödvändigt att uppmärksamma de mycket viktiga skillnaderna mellan den lilla spanska Bolsjevik-leninistiska gruppen, eller ens ett korrigerat POUM, och bolsjevikerna. Innan det tog makten hade det ryska partiet, även om det var en relativt liten organisation, inte bara ett tydligt program, åtminstone efter april 1917, och en briljant ledare i Lenin, utan också nära tjugo års erfarenhet av hård och bitter kamp. Dessutom hade bolsjevikerna, visserligen i minoritet, en bas bland nyckelsektorer inom det ryska proletariatet.

I kontrast till några av hans texter vid den här tiden, speglade Trotskijs sista artikel om Spanien, som han arbetade på vid den tid då han mördades i augusti 1940, de verkliga problem man står inför vid byggandet av ett revolutionärt parti. Förutom att ha ett korrekt program behövde ett sådant parti prövade och erfarna kadrer – något som inte helt enkelt kunde skapas inom en kort tidsperiod. Han påpekade att:

till och med i de fall där det gamla ledarskapet har avslöjat sin inre korruption, kan klassen inte omedelbart improvisera fram ett nytt ledarskap, i synnerhet om den inte har ärvt starka revolutionära kadrer från den tidigare perioden som är förmögna att utnyttja det gamla ledande partiets kollaps. ... Han [Lenin] föll inte från himlen. Han personifierade arbetarklassens revolutionära tradition. För att Lenins paroller skulle hitta fram till massorna måste det finnas partimedlemmar, om än till en början få till antalet. Medlemmarna måste ha förtroende för ledningen, ett förtroende som grundades på erfarenheterna från förr...

... under en revolution, det vill säga när händelserna sker snabbt, kan förvisso ett svagt parti snabbt växa till ett mäktigt parti. Men det gäller bara under förutsättning att det förstår revolutionens inriktning och förfogar över pålitliga kadrer, som inte berusas av fraser och inte skräms av förföljelse. Men ett sådant parti måste finnas tillgängligt före revolutionen, eftersom processen att skola kadre kräver lång tid, och revolutionen har inte råd med denna tid.¹³⁷

Processen att omvandla ett parti till ledning för arbetarklassen beror således inte enbart på politisk klarhet, utan är resultatet av en levande process som innehåller hopsamlade av kader och byggande av en relation till denna klass över en tidsperiod. Åtminstone formellt sett försvarede POUM en revolutionär linje genom hela kriget: behovet för arbetarklassen att ta makten via skapande av arbetar-, bonde- och soldatkommittéer och, när revolutionen låg på defensiven, en revolutionär arbetarfront. Problemet var att förvandla dessa formellt korrekta paroller till verklighet. Naturligtvis var Trotsky inte nådig när det gällde att uppmärksamma motsättningarna mellan POUM:s revolutionära retorik och dess dag-för-dag-praktik. Man kan spekulera i oändlighet över vad som kunde ha hänt om POUM intagit andra positioner, men vad som står klart, och i sig erkändes senare av några av dess egna ledare, är att dess motvilja att offentligt bryta med CNT-ledningen och dess deltagande i Generalitat-regeringen omintetgjorde dess förmåga att handla oberoende.

Trots den ömsesidiga fiendtlighet som hade utvecklats mellan Internationella Sekretariatet och ICE före kriget, står det klart att Trotsky ändå kunde ha påverkat POUM. Många POUM-medlemmar sympatiserade med Trotsky, både som ledare för ryska revolutionen och för hans övergripande försvar för revolutionär marxism. Det finns upprepade exempel på att BOC, före sammanslagningen med ICE, både prisade Trotsky och publicerade hans artiklar, trots dess kritik mot hans anhängare. Denna allmänna identifikation med det som Trotsky represen-

¹³⁶ LD Trotsky, ”The Culpability of Left Centrism”, 10 mars 1939, *The Spanish Revolution*, op cit s 346.

¹³⁷ LD Trotsky, ”The Class, the Party and the Leadership”, 20 augusti 1940, *The Spanish Revolution*, op cit s 358-59, 362-63. (svensk översättning: [Klassen, partiet och ledarskapet](#))

terade fortsatte sedan det nya partiet hade grundats 1935. POUM:s politiska linje, som den speglades i dess program från mars 1936 och i oräknliga artiklar i dess press, stod nära trotskisternas i många nyckelfrågor: Internationalism, opposition mot Stalin, försvar av intern partidemokrati, behovet av en ny International, dess maning till en enhetsfront och dess opposition mot folkfrontens klassamarbete.

Den första reaktionen från både IS och Trotskij på grundandet av POUM, ska man komma ihåg, var en försiktig optimism. Detta, i kombination med de personliga kontakterna mellan Nin, Andrade och andra med den trotskistiska rörelsen, innebar att det verkade finnas möjligheter till någon form av verkligt samarbete under sommaren 1936, någonting som Trotskij själv som vi har sett var medveten om. Icke desto mindre underminerades detta genom publiceringen av Trotskijs privata brev till Internationella Sekretariatet i *La Lutte ouvrière* och uppträdandet av de flesta av de Bolsjevik-leninister som redan befann sig i Spanien. Att Trotskijs brev till Rous, som förespråkade en försonlig attityd gentemot POUM, inte kom fram visade sig också bli olyckligt. På så vis försågs de antitrotskistiska elementen i POUM-ledningen med den möjlighet de behövde för att kunna bryta även de trevande relationer som deras parti nyligen hade upprättat med den trotskistiska rörelsen.

Även efter det att relationerna hade försämrats fanns det fortfarande gott om orsaker att tro att den trotskistiska rörelsen ändå kunde ha påverkat POUM, om man hade närmat sig på ett annorlunda sätt. Det faktum att POUM uttryckte intresse för att sända observatörer till Fjärde Internationalens grundningskongress i september 1938 visade att det var öppet för att upprätta någon form av förhållande till den trotskistiska rörelsen, trots deras tidvis djupa oenighet.¹³⁸ Ännu viktigare, det faktum att till och med partiledare inom huvudfåran som Gorkin och Gironella under 1939 kunde erkänna att POUM inte i maj 1937 eller tidigare klart hade förstått händelsernas betydelse eller hur man skulle resa frågan om makten, visar att avståndet mellan POUM och Trotskij inte var oöverstigligt.

Trotskijs oavslutade artikel från 1940 sätter de problem som rör uppbygget av ett nytt parti i ett större perspektiv, och står i motsättning till den linje han försvarade under större delen av kriget i denna fråga. I slutänden kan man emellertid endast gissa om resultatet av händelseförloppet skulle ha blivit annorlunda om Trotskij hade handskats med POUM på ett annorlunda sätt. Som det nu var, så var revolutionen redan på väg mot sitt nederlag vid den tidpunkt då han för första gången sedan 1931 började skriva systematiskt om händelserna i Spanien. Trotskijs huvudsyfte med sina texter om den spanska revolutionen var därmed att andra revolutionärer skulle dra lärdomar av vad han såg som POUM:s misstag.

Översättning: *Göran Dahlman*

¹³⁸ Detta deltagande avvisades av säkerhetsskäl, se grundningskongressens protokoll i *Cahiers Leon Trotsky*, nr 1, januari 1979 (tack till Reiner Tosstorff som uppmärksammat mig på denna information). Enligt Wilebaldo Solano, POUM:s representant vid denna kongress misslyckades Narcis Molins i Fábrega med att infinna sig vid den avtalade träffpunkten efter att avsiktligt ha vilseletts av GPU-agenten Marc Zborowski (Etienne) (Solano, s 210).